



SĂPTĂMÎNĂ EDITATĂ DE GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL  
ANUL V • Nr. 6 (209) • 9-15 februarie 1994 • 16 pagini • 150 lei

**RADU IOANID** despre Holocaust

pag. 8-9



Deportarea  
evreilor  
români  
17 iulie 1941

**Copiii –** pag. 6  
**victime la**  
**SARAJEVO**

**Restaurația** pag.  
**în cultură** 12-13

**Semnează:**  
**Adrian Marino,**  
**Nicolae Brânduş,**  
**Val Condurache,**  
**Nichita Danilov**



**MIHNEA BERINDEI și**  
**LARRY WATTS** pag. 10-11  
**despre ION ANTONESCU**

GABRIEL ANDREESCU

**Lupta pentru drepturile constituționale**

Săptămîna trecută, Alianța Civică și, la 6 zi distanță, Grupul pentru Dialog Social au realizat, dezbateri avînd ca temă situația radiodifuziunii și televiziunii. Motivația de ultimă oră era punerea în discuție, în Parlament, a proiectului de lege privind organizarea și funcționarea acestora, amenințate de numeroasele amendamente venite din partea PDSR. Emoția trezită de inițiativa PDSR era explicabilă; pe de o parte, subiectul în discuție – radiodifuziunea-televiziunea – are o importanță asupra căreia este inutil să mai argumentăm; pe de altă parte, amendamentele sochează prin voința explicită de acaparare politică a instituției. "Președintele Consiliului de administrație al Societății Române de Radiodifuziune și președintele Societății Române de Televiziune se numesc de Președintele României", "Directorul General al Decărei societăți se numește de către Guvern și este asimilat funcției de secretar de stat" și alte asemenea enunțuri, care intenționează să legitimeze prin lege, controlul televiziunii, se înscriu într-un proces de restaurație ce pare de nestăvilit. Alianța Civică și revista 22 – dar nu numai ele – lansaseră anterior o campanie privind restaurația în cultură: structurile de vechi ale societății civice au reacționat, ca și altă dată, energie – ceea ce nu înseamnă neapărat eficace – la acest proces de degradare a substanței sociale și politice, a ceea ce fusese cîștigat acum 4 ani.

Restaurația în cultură sau politizarea televiziunii au, prin natura lucrurilor, o expresie mai clară și pun în mișcare un scenariu mai spectaculos. Acesta este și motivul pentru care subiectul beneficiază de atenția concentrată a opiniei publice. Există însă în activitatea Parlamentului evoluții discrete care afectează chiar mai grav echilibrul instituțional al statului. Joi 3 februarie, eu o și după lansarea amendamentelor privind televiziunea, în Senat se relansează dezbaterile și se votaseră din nou o serie de amendamente la Codul penal, afectînd valori garantate prin Constituție: dreptul la opinie și liberă exprimare, dreptul la asociere, la viață intimă. Proiectul de lege privind secretul de stat, tot de sorginte PDSR, arată îngrozitor, fiind din anumite puncte de vedere mai rău decît legea constituată din 1973, și evi-

dent violează drepturi și libertăți fundamentale. Unele din legile votate deja, sau în curs de votare, restrîng un alt drept: accesul la informație, care, deși exprimat atît de ferm în Constituție, rămîne un fel de Cenușăreasă a vieții instituționale românești.

Ciudat – sau nu? –, opinia publică a reacționat prea puțin la acest fenomen de încălcare a Constituției. Dar simțim nu este atît de grav ca violarea – și discreditarea – legii fundamentale a statului. În momentul în care Constituția devine – așa cum s-a întîmplat pînă în 1989 – un simplu petic de hîrtie, în acel moment arbitrarul domină din nou viața socială. Pe bună dreptate, Constituția României a fost criticată înainte de votarea ei, pentru un număr de articole. O Constituție nu este imuabilă, și este firesc ca ea să fie contestată și ameliorată. Dar algoritmul amendării ei trebuie respectat cu strictețe, fiind în aceeași măsură o problemă constituțională. Ceea ce nu încearcă năzări în Parlament nu este schimbarea Constituției, ci pur și simplu eludarea ei.

În acest sens, mai gravă decît restaurația politică mi se pare restaurația legislativă și corolarul ei, acțiunea antic constituțională. În mîni paradoxal, la trei ani de la adoptare, Constituția a devenit principalul garant al drepturilor și libertăților fundamentale. Încet, lupta pentru dominația politică a condus la lupta împotriva garanțiilor constituționale. Încet, lupta pentru democrație se transformă în lupta pentru apărarea acestor garanții.

Dar odată cu violarea Constituției se produce o altă schimbare: în problema legitimității. Multele eșecuri de pînă acum: blocarea reformei, rechemarea foștilor incompetenți în posturile de decizie etc. au fost rezultatul – indirect – al unui vot popular. Votul majorității, chiar în absența unei egalități a șanselor, a dat siguranță Administrației, în fața protestelor cetățenești, oricît de motivate. Cu atît mai mult în vînta internațională, legitimitatea politică a fost mai importantă decît (i) legitimitatea morală. Din momentul în care însă actualul regim violează Constituția, legitimitatea lui este afectată: și moral, și politic, și juridic. Ceea ce schimbă, alături de natura puterii, și natura opoziției în România.



**Figurina realizata de RALUCA STROE-BRUMARU si MARIANA CHIRIAC**

La editiile hierarhice Congresului PNL, vechiun conducere a fost declarata nulla, iar noul participant...  
● **Notiile aderente PNL**  
● **Memorandumul in discutia Camerei Deputatilor**  
● **Memorandumul in discutia Camerei Deputatilor**

● **Memorandumul in discutia Camerei Deputatilor**  
● **Memorandumul in discutia Camerei Deputatilor**

**MARTI 8 FEBRUARIE**

● **PNCD si decizia raspunderii**  
● **PNCD si decizia raspunderii**

**MARTI 8 FEBRUARIE**

● **PNCD si decizia raspunderii**  
● **PNCD si decizia raspunderii**

**LUNI 7 FEBRUARIE**

● **PNCD si decizia raspunderii**  
● **PNCD si decizia raspunderii**

**JOI 3 FEBRUARIE**

● **PNCD si decizia raspunderii**  
● **PNCD si decizia raspunderii**

● **PNCD si decizia raspunderii**  
● **PNCD si decizia raspunderii**

**MIERCURI 2 FEBRUARIE**

● **PNCD si decizia raspunderii**  
● **PNCD si decizia raspunderii**

**VINERI 4 FEBRUARIE**

● **PNCD si decizia raspunderii**  
● **PNCD si decizia raspunderii**

**JOI 3 FEBRUARIE**

● **PNCD si decizia raspunderii**  
● **PNCD si decizia raspunderii**

**JOI 3 FEBRUARIE**

● **PNCD si decizia raspunderii**  
● **PNCD si decizia raspunderii**

● **PNCD si decizia raspunderii**  
● **PNCD si decizia raspunderii**

**MARTI 1 FEBRUARIE**

● **PNCD si decizia raspunderii**  
● **PNCD si decizia raspunderii**

**MARTI 1 FEBRUARIE**

● **PNCD si decizia raspunderii**  
● **PNCD si decizia raspunderii**

**MARTI 1 FEBRUARIE**

● **PNCD si decizia raspunderii**  
● **PNCD si decizia raspunderii**

**MARTI 1 FEBRUARIE**

● **PNCD si decizia raspunderii**  
● **PNCD si decizia raspunderii**

ILIE ȘERBĂNESCU

# "Uite reforma, nu e reforma"

Aducerea - în sfârșit - în Parlament în această săptămână a Memorandumului încheiat de Guvern FMI intervine la capătul unei îndelungate, albe și contraproductive tevături "uite reforma, e reforma", "uite FMI-ul, nu e FMI-ul", ale cărui țini se află în încercarea actualiei Puteri de a scurta de a păcăli pe toată lumea (de aici și din înăuntru) spre a nu face reforma, dar de a nu rănește din această cauză fără acces pe piețele financiare internaționale.

Alegerile din '92 au fost câștigate de antireformiști tocmai pe mina criticării reformei. S-a constituit un guvern net antireformist care s-a și pus sepe pe treabă, cu reușite certe și imediate. Dar la împartimentul de reformă a fost unuși unuși care seces drept reformist. Vorbes reformist. A mai și laborat un program reformist. Care a fost prezent, culmea, a fi al Guvernului! Dar dl. Negrișoiu -avea putere de decizie în Executiv nici cît să lute mobilierul dintr-o încăpere în alta. Darămite să mai implementeze reforma! Și-așa fără nici o lătere era totuși deranjant pentru decidenții antireformiști din Guvern. Astfel înalt a fost înălțurat. Și întâmplător tocmai cînd s-a pus problema aplicării programului de reformă pe care îl păstorise, venise momentul adevărului? Nicidecum! Dl. Negrișoiu a fost produsul consilier la Cotroceni. Abundant aprecierile de genul "se întărește echipa reformistă de pe lângă președinte" sau chiar mai tare, "centrul reformei se mută la Cotroceni"! În plasa nu cîzută nu puțin din țară, dar și din străinătate. Mai ales că, spre amărăciune totală a acestora, înlocuitorul d-lui Negrișoiu a fost prezentat ca un reformist și mai abilit. Dl. Coșea parca vorbea chiar și mai ferm și mai angajat pentru reformă. Și a mai reușit și să finalizeze negocierile mergîndu-se la document cu FMI. Unii puteau fi literalmente subucți. S-a trezit România! Și erau gata să nu observe că în practică nu se făcea în continuare nimic, că întărirea echipei reformiste la Cotroceni s-a materializat de fapt în crearea unui fantomatic consiliu de experți care discută despre România din anul 2015, dar nu despre reforma de azi, că dl. Coșea, ca și predecesorul său, nu a avut și nu are în Executiv nici o putere reală. Și că oricît ar fi de reformist, este de fapt singur și nu poate efectiv să facă nimic, pentru reformă trebuind o întreagă echipă. Și că, în ciuda d-lui Coșea, care reclama angajamente fără echivoc, se recurgea la diferite manevre pentru a nu se spune în clar "da" sau "ba"

acordului cu FMI. În momentul - din mai nu întâmplător - în care ar urma să se pună problema aplicării măcar a ceva din prevederile acestui acord, dl. Coșea este atacei virulent în chiar cotidianul Guvernului și apoi în ziarul unuia din susținătorii primului-ministru, unde este făcut "meduza" și "oportunist ordinar".

Ce șanse poate avea reforma în aceste condiții nu este greu de prevăzut! O anticipație mai concretă o oferă modul în care Guvernul a "rezolvat" problemele financiare dacă special provocată, abil stimulată sau doar tolerată, greva minerilor din exploatarea de suprafață a venit mînașă Guvernului și arcului de stînga susținător al acestuia, întrucît, cu invocarea evitării unui dezastru în sistemul energetic național, i-a furnizat motivația de a face ceea ce numeșii din acest arc al stîngii doreșe, dar ceea ce caută să înlăture Memorandumul cu FMI: subvenționarea prin nu contază ce mijloace a industriilor falimentare.

La începutul fiecărui an trebuie găsite "rezolvări" financiare pentru ceea ce a constituit costul întreținerii industriilor falimentare în anul precedent și n-a apucat să fie transferat asupra populației prin inflație. Anul acesta există ca moștenire din 1993 o sumă de 4.200 miliarde lei numai în ce privește așa-numitul blocaj financiar. Cifra apartine ziarului guvernamental "Vocea României" și reprezintă ansamblul plăților neefectuate în lanț între întreprinderi de stat. Este, de fapt, costul "redresării economice", cu care se laudă actualul Executiv, dar care este falsă și contraproductivă pentru că a fost obținută prin reactivarea industriilor falimentare, adică prin producții mai mari pe stoc, deci fără piață și fără perspective de piață.

Blocajul de cîteva sute de miliarde lei la nivelul minerăului de suprafață este doar o biată pîrtică din această încercătură globală. Nu este vreun secret pentru nimeni cum a apărut industria siderur-

Marti 8 februarie, de pe frontispiciul "Tineretului liber" a dispărut, fără nici o explicație, numele directorului, Ilie Șerbănescu. El ne-a declarat că patronul, G. Pădure, i-a pus în vedere să se retragă din postul de director, motivul (sau pretextul) fiind problemele financiare ale ziarului. Se știe prea bine că de la venirea lui Ilie Șerbănescu în funcția de director, "Tineretului liber" a devenit una dintre publicațiile cele mai active în susținerea reformei, dobîndindu-și credibilitate prin avizatele comentarii economice. Opinia noastră este că prin această schimbare se continuă ofensiva generală îndreptată împotriva presei independente. Cei interesați vor putea însă citi, ca și pînă acum, în revista "22", pertinentele analize economice și politice ale lui Ilie Șerbănescu.

gice, metalurgice sau prelucrătoare neviabile nu produs fără piață și nu au avut cu ce să-și achite furnizorul de energie - RENEEL - iar acesta, la rîndul său, nu și-a achitat aprovizionarea cu cărbune. Soluția Guvernului: întrucît FMI stabilește limite deficitului bugetar, plățile sint preluate de către stat nu prin buget, ci pe o cale camuflată. Un credit bancar este deschis unor întreprinderi falimentare cu care ele își plătesc datoriile la RENEEL, acesta transferînd banii către Regia Minieră din Tirgu-Jiu. Banca creditoare n-are, evident, cum n-și recupera banii. Golul îi va fi acoperit de Banca Națională, care, nici ea nevrînd bani din senin, va mai face o nouă emisiune monetară. Și apoi să ne mirăm că este inflație!!

Din păcate, atîția - îndesebi din arealul Stîngii - numesc asta "salvarea industriei naționale", deși nu se înțelege exact salvare pentru cine și pentru ce! Mai există și denumirea - mai puțin pasională și ceva mai "economică" - "protejarea de către stat a industriei naționale". De către stat? Nicidecum! O face doar populația prin inflația distrugătoare! Și prin scăderea nivelului de trai! Indiferent pe ce parte ar fi întoarse problemele economiei românești, tot la industriile falimentare se ajunge pînă la urmă. Acestea constituie cauza ultimă a lipsei de eficiență și competitivitate a economiei românești. Dacă nu se dorește reforma este de ajuns, pentru a o bloca, să se spună - așa cum face actualul guvern - că nu există subvenții camuflate, ci, vezi Doamne!, n-ar exista nici industrii falimentare. Dacă se dorește reforma, nu este o altă cale decît de a ataca frontal problema industriilor falimentare. Și primul pas este de a le recunoaște existența și de a "transparentiza" subvențiile. Nimeni nu poate nega problemele dificile, economice și sociale, ale unor soluții de tip reformist în industriile falimentare, dar nerecunoașterea existenței acestora nu numai că nu rezolvă nimic, ci nu face decît să adîncească dezastrul.



## Declarație

În ultimele săptămîni, prin presă, televiziune, radio s-au adus la cunoștința cetățenilor țării grave acuzații de trădare de patrie, de colaborare cu servicii secrete străine, de subminare economică și politică a țării, formulate la adresa unor înalți demnitari ai statului român de către reprezentanți ai unor partide din majoritatea parlamentară guvernamentală.

Lipsa unei reacții ferme din partea persoanelor vizate a generat confuzie în opinia publică, erodînd și mai mult încrederea cetățeanului în înalte instituții de stat și creînd imaginea unor jocuri și șantaj politic oculte la nivelul Puterii.

Minimalizarea acestor acțiuni a permis în același timp escaladarea campaniilor de denigrare care recent au culminat cu atacuri violente și repetate la adresa ministrului Apărării și Ministerului Apărării Naționale, marcate de acuzații de corupție, incompetență, atmosferă de terorizare etc.

Dacă acuzațiile precum ruinarea industriei naționale de apărare, aservirea înăstrării armatei față de traficantii dubioși din străinătate ar fi adevărate, înseamnă că s-ar fi comis infracțiuni de trădare pe care Codul penal o sancționează prin art. 155 cu închisoare pe viață. Dacă, dimpotrivă, toate aceste învinuiri sint neîntemeiate, atunci ele constituie infracțiuni de ultraj săvîrșite de autorul afirmațiilor denigratoare, prevăzută și pedepsită de art. 239 Cod penal.

Gravitatea ultimelor acuza aduse este accentuată de faptul că autorul lor, Corneliu Vadim Tudor, a uzat expres de calitatea de senator.

Cetățeanul român este îndreptățit să ceară clarificarea rapidă a acestei situații capabile să erodeze prestigiul armatei în interiorul și exteriorul frontierelor țării într-un climat internațional tensionat.

Era de așteptat ca președintele Ion Iliescu, în calitatea sa de comandant al forțelor armate și rolului său constituțional de a voghea buna funcționare a autorităților publice, să adreseze Parlamentului un mesaj prin care să solicite soluționarea senșizărilor înaintate comisiilor parlamentare de către ministrul Apărării. Era de asemenea de așteptat ca Senatul, prin președintele său, să urgențeze întrunirea comisiilor competente pentru elucidarea situației.

În locul unei asemenea atitudini absolut firești, cetățeanul român constată cu stupeoare că majoritatea guvernamentală din Senat îl realege pe Corneliu Vadim Tudor în funcția de secretar al Senatului, membru în Biroul permanent.

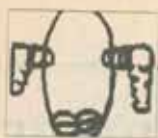
Reacția cea mai promptă se cuvenea să vină din partea Guvernului. Avînd în vedere că angajarea unor importuri de tehnică militară în dauna producției autohtone exclude competența ministrului Apărării, este limpede că acuzațiile aduse generalului Spiroiu privesc de fapt întregul Guvern și angajează răspunderea sa solidară. Dacă acuzațiile sint întemeiate, gravitatea lor impune demisia Guvernului; dacă, dimpotrivă, acestea sint false, atunci se impune ca Guvernul să sesizeze Parchetul General pentru trimiterea în judecată a celui vinovat de ultragierea autorităților statului.

Ne exprimăm speranța că personalitățile politice care reprezintă aceste instituții fundamentale vor fi capabile să depășească interesele înguste, partizanane și să acționeze pentru restabilirea încrederii în justiție și adevăr.

Rezolvarea crizei create nu este numai o problemă politică, ci reprezintă un interes major al fiecărui cetățean al României dornic să trăiască într-o țară guvernată de legi și certitudini morale în care păstrarea și apărarea onoarei militare să fie o componentă esențială a refacerii societății românești.

București, 8 februarie 1994

Emil Constantinescu  
Președintele CDR



CRONICA POLITICĂ A SĂPTĂMÎNII

92

## RADU CĂLIN CRISTEA Propunere indecentă

Stînd de vorba zilele trecute cu liderul unui partid din opoziție, acesta mărturisea, scrutînd noile arizanturi aburite ale recentelor manevre politice ale puterii, că PDSR și ai săi nu fac decît să exprime o "gîndire jurasică". Jurassic însemnînd aici un anume gen de reactivitate politică deslușind, în subteranale sale cele mai ascunse, nostalgia trecutului totalitar. Un trecut, fără îndoială, reformat, cu decuparea grîujile a funcțiilor aferente comunismului primitiv - dictatură, poliție secrete, sfidări făgiose ale drepturilor omului și tot ce indică monopolul dur exercitat de puterea unică. Gîndirea sălbatică de mai ai un s-a răstălmăcit și doar maniaco-depresivii deslușesc în posttotalitarism numai indigoriurile sambre ale mecanismelor de dinainte de '89. Eforturile de remodelare ale puterii în spirit democratic sînt evidente, purtînd însă, din nefericire, mai degrabă amprentele unei concesiuni așfietoare. N-am făcut decît să ne mișcăm, în toate posturile notabile ale puterii de după decembrie '89, între nostalgii timorâte și puseuri democratice prea departe de ceea ce ar putea defini o vocație. Asistăm la o restaurație de catifea, neduroasă, arzătorii violenți și chiar absorbită spontan, ca o fatalitate mai puțin rea decît cea de dinainte, deci mai bună, de spiritul public. Exceptînd anumite figuri periferice, îndepărtate de altfel rapid de nucleul rezistent al puterii, puterea nu mai vrea comunism, e oripilată de gîndul trădătorii lui brutale în fapt și, cel mai adesea, lăși demile mai vechi apucături înainte ca acestea să poată deveni rebele. Principalele noastre figuri politice din spectrul puterii au ajuns astfel în situația de a consuma energii enorme în cearta cu propriul subconștient. O vrajă tăcută, mascată cu oarecare jenă și cu un învingător constant imprevizibil. Ghinionul e că subconștientul cu pricina rămîne cam de capul lui și ceea ce, la suprafață, sugerează niște nazuri mai mult sau mai puțin surprinzătoare, evocă de fapt, în structurile sale de adîncime, ofensiva perfect articulată a unor intimități biografice cu nu se pot conștientiza decît la trecut. Puterea noastră, la fel ca în anecdota cu bătrînul hăgînșan, intră cu greu în posesia noului său bumperang democratic pentru simplul motiv că nu poate scăpa de cel vechi.

Mi-am îngăduit această mică speculație gîndindu-mă că, în cele din urmă, frîntățile politice asumate în ultimele săptămîni de PDSR par cumva împotriva naturii și pentru că analizele succese frivole orice aplecare mai insistență asupra componentei afective a liniei politice a PDSR. Sigur, ne ferim ca dracul de tîmbele de sufletul politic și încercăm

să optăm pentru metafizica rece a declarațiilor oficiale, una care mă tem că, în cazul dat, desuie doar cîteva din țigile unor reacții ordonate, zic eu, în jurul unui simptom. La un inventar superficial, mariajul PDSR-ului oficializează un concubinaj, nu face un secret din faptul că interese conjuncturale îi ferbeză mina, ba mai mult, nici nu se codește să afirme că mireasa e destul de antipatică, altfel spus, că-i "va strica imaginea". Analizele se cam blochează în fața acestui prag straniu prin anomalitatea lui. Pentru că, să ne înțelegem, e incomod să accepti că un mire își poate duce mireasa la altar rîcnîndu-i tot timpul în urechi că n-o place. Dacă nu l-am cunoaște, ne-ar putea surprinde cum de nu și-a trîntit pînă acum căciula de pămînt Gheorghe Funar la cite crucea e încasat în timpul derutantului rat cu partidul lui Adrian Năstase. După cum, oricît de bine l-am presimțim, rămîne, pînă la un punct, uimitor cite umilințe a fost capabil să îndure acest PDSR dispus să plătească oricît numai să nu piardă cîrma puterii. Capacitatea de ingurgitare a celor mai indigeste lucruri are, în situația specială a PDSR, șanse nedrept de mari de a împinge spre o obișnuință. Nedreptatea venind nu atît dintr-o dependență unui partid de un drog atît de mizerabil, cit dintr-un fapt că partidul în cauză este cel mai puternic din țară. Compromisul politic, fie el și pe tîrîm carpatin, nu poate depăși, totuși, limitele unor gesturi care măcar să nu decumpănească prin sugestia unor tulburări grave de discernămint. Vreau să spun că nu orice abdicare e în mod imperios imorală. Or, iată, primul partid al României favorizează, imaculat, o cîrîlășie care, oricît de stimabile rămîie unele persoane din ssa din jurul PDSR, nu poate indica altceva decît o decădere din rang, cu efectul asumării unui blazon de care li va fi foarte greu să se lepede.

Epistola trimisă de PDSR spre Convenția Democrată și Partidul Democrat atîrnă ca o altă piatră de moară pentru că, de nu va fi fiind o pură ipocrie, această invitație demonstrează că partidul de guvernămint mizează și pe o atare variantă. Cu atît mai indecentă este propunerea făcută aliaților din actuala coaliție a puterii. Ce rîcni, în fond, PDSR dacă negocia direct cu Convenția? Rîcni, desigur, singurul cîșmar veritabil al celor din PDSR - acela de a scăpa, fie și pentru o secundă, puterea. Riscuri altfel desăvîrșit ipotetice, fiind greu de crezut că Opoziția s-ar fi aliat cu PUNR-ul doar de dragul prăbușirii cabinetului Văciarioiu. Chiar presupunînd că PDSR ar fi ajuns într-un asemenea impas, poate că tocmai acesta ar fi stimulul a apro-

piere mai rapidă spre Opoziție, într-un time out ferit de pericole exagerate prin grîja Cotroceniului. Și atunci?

Revin la primul paragraf al textului de față, cu observația că analiza pur politică se simte, în cazul dat, nepuțincoasă. Pentru că mi-ar fi peste mîna să cred că Ion Iliescu și PDSR și-au pierdut într-un asemenea hal capul încît chiar să nu le vină altă idee decît aceea de a pofii sub același acoperiș forțele politice cele mai retrăgute. Probabil că eroarea stă însă, cum spuneam, în purismul analizei mele. Poate că, de fapt, alegerile din septembrie '92 n-au făcut decît să selecteze, așezîndu-i de aceeași parte a baricadei, membrii aleeiași mari familii. Baricada unui subconștient comun. Unul suportînd dulcea hăituaia a tuturor mărcilor ideologiei comuniste. Un subconștient ceva mai reținut în exprimarea unui PDSR excelent dotat cu artiștii ai duplicitarismului. Un subconștient doar sineer în cazul unui PSM - partid revendicativ, pînă la nuanță, de virfurile mai moderate ale fostului aparat de partid. Un subconștient eruptiv în PUNR și PRM (cu agitații isterice extrem de vivace în cazul partidului condus de C.V. Tudor), parti-de-a dreptul conștiente, adică exponente ale comunismului tirziu și bolnav. În octombrie '92, imediat după alegeri, PDSR-ul adresase Convenției Democratice o invitație similară cu recenta scrioare. Tărăniștii, de exemplu, au venit la înțilnire, numai că au fost întîmpinați de un PDSR flancat deja de tovarășii săi de drum. Astfel încît Adrian Năstase nu s-a mai văzut din cauza lui Corneliu Vadim Tudor & comp. Înspălmîntat de mica pauză în exercițiul puterii, PDSR (pe atunci - FDSN) sunase deja adunarea unor companioni călîi în aceeași luptă. Comunismul românesc s-a frînt în decembrie '89 și așchile se vîd acum mai bine ca oricînd. Reformatorii s-au strîns în jurul personalității lui Ion Iliescu, nostalgicii temperați s-au îndreptat spre Ilie Verdet, în timp ce aripile cele mai reacționare ale spiritului comunist redesc astăzi în mare grădina lui Verdet și Vadim. Același suflet în mai multe trupuri. Înaintînd prin istoria momentului asmeni unui Iamux al tranziției, PDSR-ul adevărate de fapt că, la urma urmelor, cel mai tare este cel care se adaptează mai repede la o situație imediată. Predispus la orice, PDSR-ul reușește sinteza involuntară a tendințelor politice latente sau active la nivelul puterii comuniste de la finele lui '89. Imagine tragică în sine și, aproape sigur, de neoclit pentru cei care cred în vindecarea prin exorcism. Pentru că un exorcism se petrece sub ochii noștri, întreaga atitudine din urmă a PDSR intrînd sub incidența unui faldos politic fără precedent.

## UDMR la președintele Iliescu

Marti 1 februarie a avut loc la Cotroceni o întîlnire între președintele Iliescu și reprezentanții Uniunii Democratice Maghiare din România.

Scopul întîlnirii - prezentat de Markó Béla, președintele partidului, în conferința de presă de a doua zi - a fost lămurirea unui documentar ce cuprinde memorandumul UDMR adresat vara trecută Consiliului Europei, proiectul de lege despre minoritățile naționale și comunitățile autonome și mai multe memorii întocmite de departamentele executivului UDMR privitoare la învățămîntul în limba maghiară și la administrația locală. A fost amintită și situația județelor Harghita și Covasna, unde se constată înlăturarea treptată a persoanelor de origine maghiară din toate funcțiile cheie ale instituțiilor ce controlează activitatea acestor județe.

"Pe lista, propusă din Capitală, a reprezentanților fondului proprietăți de stat, din 78 de persoane doar 3 au fost de naționalitate maghiară." "Deși 76% din populația județului aparține acestei naționalități astăzi în prefectură, în afară de subprefect nu există nici o persoană de naționalitate maghiară în funcție decizională." "Prefectul a dat ordin să se înființeze în toate localitățile județului cu populație de vîrstă școlară clase cu limba de predare română, indiferent dacă există sau nu o asemenea solicitare din partea locuitorilor." Acestea repre-

zintă cîteva puncte dintr-o declarație a Consiliului Reprezentanților Județeni ai UDMR Covasna.

Președintele Iliescu a fost de părere că neregularitățile semnalate sînt efectul unor abuzuri pe plan local cu toate că reprezentanții UDMR au susținut necesitatea unui nou cadru legislativ pentru rezolvarea problemelor minorității maghiare.

Documentarul înmînat președintelui conține și un *Aide-memoire* privind respectarea recomandărilor Consiliului Europei (al cărui raportori vor sosi peste două luni) făcute cu ocazia primirii României ca membru cu drepturi depline. Potrivit memoriului, România nu a semnat Charta Europeană a limbilor regionale și minoritare și Charta Europeană privind exercițiul autonom al puterii locale. Consecințe: au rămas neremolvate problemele privind folosirea limbii materne în învățămîntul de toate gradele și fermele, egalitatea ganerelor de afirmare în economie, în mod special în domeniul privatizării. De asemenea, nu s-a luat în dezbaterile Parlamentului proiectul Legii minorităților naționale, iar Convenția Europeană a Drepturilor Omului (semnată în 7 octombrie 1993) nu a fost ratificată.

UDMR apreciază că recomandările sînt de fapt criterii care trebuie să fie îndeplinite pentru ca România să corespundă standardelor cerute.

VALENTIN SUCIU

## Noua conducere a Academiei

Noua conducere a Academiei Române a prezentat în cadrul unei conferințe de presă (vineri 4 februarie 1994) direcțiile principale în care se va îndrepta activitatea sa. O atenție deosebită se va acorda modernizării Academiei, a spus Virgil Constantinescu, președintele acesteia. De asemenea, domnia sa a insistat asupra lipsei de culoare politică pe care trebuie să o aibă această instituție de interes național. Întrebați cum vor proceda în privința deciziilor controversate luate de fosta conducere (modul nedemocratic de numire a directorilor Institutelor Academiei, schimbarea ortografiei etc.), noul președinte a răspuns că "nici măcar guvernele, cînd preiau funcții executive, nu reziliiază tratate" și că nu se poate ca fiecare nouă conducere să distrugă tot ceea ce a făcut conducerea anterioară. De altfel, motivația unei asemenea schimbări nici nu există, deoarece, în opinia domniei-sale, perioada 1990-1994 a fost una de renaturare a Academiei. A fost adusă în discuție și situația unor persoane controversate din Academie - cazul Gheorghe Prîsăcaru, fostul șef al cabinetului 2, actual membru al Biroului executiv al PDSR și șef al Departamentului relații externe al PDSR, care îndeplinește funcția de șef al Direcției relații externe a Academiei. Virgil Constantinescu a spus că membrii și funcționarii Academiei au dreptul să aibă ce opțiuni politice vor și că ei vor fi păstrați dacă sînt utili Academiei.

OANA ARMEANU

1994

9-15 februarie 1994

ANALIZĂ  
Nr. 6

5

## Fiecare zi pentru Sarajevo

In cadrul acțiunii "Fiecare zi pentru Sarajevo", la sfârșitul lunii februarie, din partea revistei "22", la Sarajevo va merge MARIAN CHIRIAC.

ALI HAYDAR YURTSEVER, "Milliyet", Turcia

### Copiii - victimele războiului



Clopoțele bisericilor nu mai sună la Sarajevo, iar chemarea la rugăciune nu mai trezește la viață minaretele acestei oraș istoric unde patru culturi trăiesc împreună de mai multe secole. Singurul zgomot pe care-l aud în fiecare zi cei 300.000 de locuitori ai orașului Sarajevo este cel al armelor.

Sarajevo se ascunde în această țară sub o mantie de zăpadă. Dar aici zăpada nu este albă ca în alte locuri. Armele vomită moarte, schimbând pină și culorile din natură: zăpada este roșie, verde și neagră, ca și cum ar reflecta destinul orașului.

Ceasta nu părăsește niciodată orașul Sarajevo. Dar locuitorii orașului preferă această atmosferă lugubă care face mai dificilă misiunea trăgătorilor ambuscuzi și a cetenilor - cum sînt numiți aici luptătorii sîrbi, conștii le dă senzația atunci cînd ies din casă să se întorcă.

Copiii sînt primele victime ale acestui război mizerabil care a izbucnit acum doi ani. Cînd nu mai aud zgomotul mitralierelor, ei merg și se joacă afară, conștii că "cetenii dorm". Ei nu sînt conștii de ochii care-i pîndesc de pe coline. Acum o săptămîină doar, un obuz a omorît șase copii care se jucau afară.

La spitalul Kosevo, numeroși copii au picioarele și brațele în ghips, fețele desfigurare de schijele obuzelor. Nu este apă, nici electricitate, nici analgezice. Strigătele de durere ale copiilor răniți sînt insuportabile. Dar în ciuda nenorocirilor pe care cetenii le provoacă acestor copii, ei surîd, sînt fericiți pentru că, pur și simplu, au rămas în viață.

Muhammed Kapitanović are 19 ani. Este unul dintre răniți din cartierul Žetinska, unde un obuz a ucis șase copii. Are brațul și piciorul în ghips și o ciuritură pe buze. Nu și-a revenit încă din șoc. Începe să vorbească, cu greutate, și încodant izbucneste în plîns. Nu înțelege de ce e război și nu știe nici cînd se va termina toată grozăvia asta.

Infirmeriile schimbă panamentele celor de alături. Bosnio are 10 ani, ca Muhammed. Jemal dinar 5. Cînd infirmeriile îl curăță lui Jemal ruina cu alcool, el scotea strigăte care îi sfîșie inima. Strigătele lui Bosnio le acoperă imediat pe cele ale prietenului său. "Părinții mei au murit, iar eu locuiesc la orfanat. Am fost rănit de un obuz în timp ce mă plimbam pe stradă. Am piciorul drept în ghips de aproape o lună. Mă întorc la orfanat cînd o să fiu mai bine. Dar îmi place mai mult să rămîn la spital." Bosnio are la orfanat prieteni croați și sîrbi; ei se joacă împreună. Cînd îl întreb de ce adulții se bat între ei, el răspunde: "ne războim" (nu înțeleg de ce).

Bosnio nu este singurul orfan al acestui război. La orfanatul Lu-bica Ivezic sînt mulți copii de origine musulmană, croată și sîrbă între 1 și 10 ani. Ei au trebuit să supraviețuiască în ruine, unde nici șobolanii n-au rezistat. Elvira Selisic, o tinăru musulmană de 17 ani, este ca toți prietenii săi. Ea cere o țigară înainte să vorbească. Și, în patru minute, termină pachetul pe care îl ține. Chiar și copiii de șapte ani fumează. Elvira povestește viața de la orfanat. "Mîncare este foarte puțină. Directorul nu este simpatic. Oprește pentru el mîncarea. Ca să nu tremurăm, punem pe foc păturile și încălțăminte vechi. Ne certăm des între noi. Dar ne și jucăm. Ca să supraviețuim, sîntem obligați să furăm".

Zoran, de origine sîrbă, și Mario, de origine croată, trăiesc împreună cu Elvira la orfanat. Se îmbrățișează, surzînd, și spun: "Noi nu ne batem. Cetenii și ustașii se bat". Allen Beglerovic, care are 13 ani, crede că e război pentru că Karadzic vrea să ia Sarajevo. "Dar nu pot să-mi închipui așa ceva", spune el. "Noi unde o să ne ducem atunci?"

La Sarajevo, mulți și-au pierdut locuințele. Din vechiul hotel Europa, de patru etaje, n-au mai rămas decît două etaje. Mai mult de o sută de obuze l-au luat ca țintă. În camerele care au rămas - 9 mp, cu prelată de nailon în locul ferestrei - trăiesc cam 270 de persoane venite din Goranđe, Vinsograd, Foca, Trnava și din alte regiuni din jurul orașului Sarajevo, ceea ce înseamnă 5 sau 6 persoane într-o cameră.

Tot ce i-a rămas pe lume lui Devro Eskiya, 65 de ani, este camera pe care o împarte cu soția sa Kademiya, 30 de ani, și fiicele lor Dinka, Enisa și Alisa. Nu au nici apă, nici electricitate. O dată la 15 zile, ei primesc două cutii de pește, o livră de orez și de zahăr, 300 grame de ulei și o livră de plîne. Și ca să se încălzească, atunci cînd temperaturile coboară pînă la -15 grade, ei și-au arat, ca și alți vecini, ceea ce a mai rămas din uși și ferestrele hotelului.

Acești oameni nu vor război. Dar soldații de pe front și politicienii continuă să se bată. Locuitorii din Sarajevo s-au săturat de existența lor nenorocită. Chiar dacă ar vrea să-și părăsească orașul, n-ar putea s-o facă. Singura lor speranță este că, într-o zi, războiul va lua sfârșit.

Traducere de CORINA GĂGEANU

GHEORGHE SCHWARTZ

## Iugoslavia, mon amour

Nu este ușor să aplici criteriile tale din Europa de Est unor realități ale Orientului Îndepărtat. Sau ale Occidentului, nici el cu nimic mai apropiat. Dar este primejdios să nu încerci acele aprecieri personale, fiindcă risți să nu mai ai curajul să discuți despre nimic: azi accepti că Japonia este departe (și chiar și este), mine că Anglia posedă un spirit în care trebuie să trăiești pentru a-l putea pricepe (și așa și e), apoi că Polonia este o țară slavă catolică, ceea ce presupune alte premise (perfect adevărate). Ajungi să spui că nu-l poți pricepe nici pe vecinul de peste drum, intrucît tu n-ai locuit niciodată în casa lui, iar casa lui are doi nuci în curte, în vreme ce a ta n-are nici unul.

Așa că, aplicînd repere și orizonturi de așteptare nu întotdeauna transferabile, încercăm, totuși, să ne imaginăm și să ne explicăm ce se petrece în diferitele puncte ale lumii.

În Iugoslavia, de pildă. În Iugoslavia care nu mai există drept entitate oficială și ceea ce a reprezentat, dar care se află și pe mai departe în același loc, cu același locuitori, cu aceleași orașe - sau ceea ce a rămas din ele. De cite ori am fost în Iugoslavia, am admirat inteligența acelei țări de a-și fi lăsat cetățenii să lucreze în străinătate pentru a aduce valută în țară, valută investită în gospodăria, însă și în întreprinderi și instituții. Oamenii o duceau mai degrabă ca nemții sau ca italienii, decît ca noi. Și nu era vorba numai despre nivelul de trai; și mentalitatea părea alta - mai integrată în circuitul european, cu mai puține expresii ale unei copilarii politice, păstrînd-o și specificul în mod firesc. Te simțai bine în Iugoslavia și nu-ți puteai înabuză regretul că, în timp ce ei au

de aiurea. Sigur, pericolul naționalismului agresiv este prezent oriunde și oriund, însă rezultatele sînt cont de o logică a istoriei, indiferent de logica "tradiționalului bun-sînt". Această logică este reperabilă în repetiții pe spații mai scurte sau mai lungi. Astfel, experiența Iugoslaviei tîno, mai degrabă, de o tendință a istoriei de a-și devora în mod cu totul aleatoriu copiii, decît de o pricepere accesibilă spiritului uman. Este o logică fiindcă porți din Mister, Crima, jaful, violența, suferințele zilnice, foametea, frigul, spaima, lipsa tota-lă de confort - toate acestea "de aici și pînă aici", în cadrul unor granțe artificiale, înconjurare de o Europă "normală" și de o lume total impotentă în a stînge un conflict irațional.

Și totuși, oricît de greu ar fi să înțelegem cu mintea ce se întîmplă la sfârșit de secol XX într-un colț al Europei, nu pot să nu mă întreb dacă avem posibilitățile concrete de a împiedica un nou sfârșit al lumii, în condițiile cînd cele mai perfecționate organizații mondiale, dispunînd de arme sofisticate și de argumente economice și mai eficiente, nu sînt capabile să termine acest genocid ce ne lasă la fel de uluți pe noi, spectatorii, ca și pe victimele inocente. Există o voință reală de a sfîrși coșmarul Iugoslav sau nu? Într-o asemenea voință există, ce eficientă ar avea ea în cazul escaladării conflictului din Bosnia-Herțegovina?

Personal, nemiaccrezînd în succesul unui demers instituționalizat, poate că un șir oasfrăit de pelerini nelarmatați ar trebui să pornească toți, într-un alai dispărat, spre zonele fierbinți din țara bolnavă. S-ar trage oare și în zecile de mii de oameni lipsiți de arme?



Sîmbătă 5 februarie, la prînz, în piața Markale din Sarajevo a explodat un proiectil de 120 mm. Au fost ucise 68 de persoane și rănite peste 200. Este cel mai cumplit masacru de la declanșarea războiului din Bosnia-Herțegovina

ajuns acolo unde nu ajuns, ni naștri mergem să vindă cuie și pahare în talciocuri unde deveneau "parteneri de afaceri" cu clasele cele mai de jos ale localnicilor, spre zimbetul condonșent al celorlalți băștinași. "Nici în treizeci de ani n-o să ajungem la nivelul lor de azi", se comenta prin '90.

Ce s-a întîmplat cu această țară de peste gard? Cum se poate explica faptul că noi nu i-am ajuns, dar ne-au ajuns ei pe noi, apoi au căzut și mai jos, dovedindu-se că se poate și mai rău, se poate și mult mai rău?

Experiența Iugoslaviei este emblematică, se spune mereu, dar, pornind de la ea, ar fi neputet să facem pronosticuri și pentru alte țări. Liderii naționaliști din fosta Iugoslavia n-au atîrnat ațelul contrivăse și n-au fost alții de mediatizați ca alții, "noi Hitleri" din Europa, Asia sau

Dacă da, atunci chiar că nu mai e nimic de făcut.

Fosta Iugoslavia, Somalia, Afganistanul, Nagorno-Karabakh și atîtea alte regiuni sînt reprezentînd simptome ale stă, de sănătate a omenirii. Incapabili de a opri tragedia copiilor din Sarajevo, sîntem incapabili de a preveni tragedia propriilor noștri copii.

Dacă ne iubim pe noi înșine, trebuie să-i iubim și pe nefericitul din Sarajevo. Dar ne iubim pe noi înșine?

P.S. Conștii că trebuie multă naivitate spre a putea crede că zeci de mii de oameni nelarmatați ar fi în stare să aducă la tăcere armele, conștii că n-ar fi deloc exclus ca severe puncte de control să împiedice, pur și simplu, alaiul să ajungă la destinație, că alte și alte piedici ar putea să le stea în cale acestor idealiști, mai aștept, totuși, pe ceilalți cei puțin nouă mii nouă sute nouăzeci și nouă voluntari.



RALUCA STROE-BRUMARIU  
ANDREI CORNEA

## Televiziune, și se pregătește ceva!

### Masă rotundă la GDS

Pe 2 februarie, Grupul pentru Dialog Social a organizat, sub titlul "TVR - serviciu public" o întâlnire cu realizatori de programe din Televiziunea română, membri ai CNA, ai comisiilor parlamentare pentru cultură și mass-media, jurnaliști, reprezentanți ai unor organizații ale societății civile Amintim, printre participanți, pe Carmen Bendori, Radu Nicolau, Gabriel Giurgiu de la TVR, Horea Murgu și Radu Coșarță de la CNA, Agatha Nicolau (PDSR), Călin Anastasiu (PL 93), Alexandra Sasu (PD), deputați, Ștefan Augustin Doinaș, senator, Mariana Celac, Mircea Diaconu, Radu Filipescu, Andrei Cornea (GDS).

Discuțiile de la GDS au fost destul de aprime. Confrontată cu numeroase probleme și așteptându-se legea proprie de organizare aflată acum în discuția Camerei Deputaților, Televiziunea română se află într-un moment crucial al existenței sale. S-a discutat mult despre statutul realizatorilor de programe, despre necesitatea adoptării unui cod deontologic al acestora, despre modalitatea practică de urmat pentru a face ca acest cod să fie respectat de către consiliile de administrație. Fără să se discute și despre proiectul legii pentru organizarea Televiziunii, despre amendamentele la aceasta recent propuse de către PDSR și, în general, despre imparțialitatea politică asupra independenței și a imparțialității postului național. În cele ce urmează, vom încerca să înțelegem cititorului formarea unei imagini sintetice asupra problemelor celor mai disputate și susceptibile de controversă politică ce privesc Radioteleviziunea.

De peste patru ani asistăm la diferite episoade dramatice ori tragi-comice a ceea ce s-ar putea numi "bătălia pentru Televiziune". Importanța acestui mediu de comunicație este atât de mare încât miza luptei este uriașă: **controlul opiniei publice.**

După demisia d-lui Everne, chiar și Puterea pare să-și fi dat seama că vială legislație în care a funcționat până acum Televiziunea română (ca și Radiodifuziunea) devine găgăbură, greselile comise de un incompetent sau de un abuziv precum fostul director putând să fie ușor transmise asupra guvernului. Iată de ce procesul legislativ al adoptării unei legi de funcționare a Societății naționale de Televiziune și Radiodifuziune a intrat săptămîna trecută în "linia dreaptă".

### TVR riscă să intre cu acte în regulă sub controlul Guvernului

Proiectul de lege privind organizarea și funcționarea Societății Române de Radiodifuziune și Televiziune a fost adoptat în Senat la sfîrșitul sesiunii de vară a Parlamentului. Trimis la Camera Deputaților pentru a fi dezbătut în procedură de urgență, intrarea lui în dezbateri a fost mereu amînată, pe ordinea de zi figurînd mereu alte priorități, precum proiectul de lege privind constituirea și utilizarea fondului special pentru dezvoltare și modernizarea punctelor de trecere a frontierei sau proiectul de lege privind prelungirea contractelor de închiriere. În sfîrșit, după amînări repetate, în luna decembrie, cu cîteva zile înainte de încheierea sesiunii parlamentare, proiectul a fost luat în discuție în Camera Deputaților, dar dezbaterile s-au împotmolit încă de la primele articole și proiectul a fost returnat Comisiei. La începutul lunii ianuarie, odată cu declanșarea scandalului din Televiziune legat de emisiunile din noaptea de Revelion și cu intrarea în greva femeii a liderului SLRTV Dumitru Iuga, Biroul permanent al Camerei Deputaților a admis înscrisura proiectului la primul punct al ordinii de zi. Astfel, luni 1 februarie, în prima zi a sesiunii reînnoite a Parlamentului, Camera Deputaților a re-luat dezbaterile proiectului, blocată la articolul 4 în sesiunea trecută. Spre surpriza deputaților, domnul Marian Dan, în numele PDSR, a prezentat în plen (ocolind deci Comisia de cultură, arte și mass-media) 35 de amendamente care propun soluții complet diferite față de cele oferite de proiectul inițial sau de amendamentele adoptate în Senat. Prin urmare, proiectul a fost returnat din nou comisiei de specialitate a Camerei.

La o analiză mai atentă a acestor amendamente se poate observa că ele vizează în realitate scoaterea Televiziunii de sub controlul Parlamentului, cele mai importante modificări propuse de PDSR referindu-se la numirea consiliilor de administrație, a președinților acestora și a directorilor gene-

rali ai TVR și ai Radioului. Astfel, în articolul 16 se propune un amendament care vizează componența Consiliului de administrație al celor două societăți, după cum urmează: **Consiliul de administrație va fi compus din 13 membri numiți de Camera Deputaților - 3 membri, Senat - 3 membri, Guvern - 3 membri, reprezentanți ai ziaristilor și ai celorlalți realizatori de emisiuni - 2 membri, Consiliul consultativ al radioculturărilor și cel al telespectatorilor - 2 membri.** Făcînd un calcul simplu, se observă că Parlamentul are dreptul să numească numai 6 membri din cei 13. Mai departe, se arată în amendament, desamănarea de către Camera Parlamentului a reprezentanților lor în Consiliul de administrație se face cu votul majorității simple, ceea ce înseamnă, avînd în vedere configurația actuală a Parlamentului, că majoritarii vor putea să-și impună propriii candidați. La fel de importantă este și modificarea privind numirea de către președintele României a președintelui Consiliului de administrație al Radioului și a președintelui Televiziunii. Este drept că această numire se face la propunerea consiliilor de administrație după un vot secret în cadrul acestora. Nu se specifică însă în amendament dacă președintele României are sau nu drept de veto. În ceea ce-i privește pe directorii generali ai Radioului și Televiziunii, aceștia ar urma să fie numiți de către Guvern, fiind asimilați funcției de secretari de stat. Menționăm că printre atribuțiile directorului general figurează și dreptul de angajare sau de concediere a personalului, precum și numirea sau recocarea persoanelor care îndeplinesc funcții de conducere în cadrul celor două societăți.

Mult mai grav însă mi se pare faptul că atât consiliile de administrație, cit și președinții acestora sînt numiți pe o perioadă de patru ani (art. 18). Aceasta înseamnă că, în ipoteza realizării unui guvern de coaliție cu actuala opoziție, acesta nu va putea înlocui - cu excepția unor cazuri de forță majoră - nici măcar pe cei 3 membri pe care Guvernul are, în principiu, dreptul să-i numească. Mai mult, nici măcar în cazul unor alegeri - anticipate sau nu - care ar putea modifica actuala componență a Parlamentului, componența consiliului nu se va schimba. Spus pe glesu, reacționarii și antireformiștii care formează, în parte, actuala majoritate, își pot asigura controlul asupra unicului post național de televiziune cu cele două canale ale sale, chiar dacă pierd puterea politică în stat. (Iar în acest fel, au șanse să-și asigure, prin propagandă, și revenirea la putere.)

Interesant este și amendamentul referitor la timpul afectat partidelor politice care nu poate depăși o sîtămă de întregul timp de emisie săptămînală, repartizarea timpului pe partide politice urmînd să se facă în raport cu ponderea acestora în Parlament, ceea ce înseamnă evident favorizarea partidului de guvernămînt. Să vedem însă ce este **Consiliul consultativ al radioculturărilor și al telespectatorilor** care, conform amendamentelor PDSR, are dreptul la numirea a doi membri în consiliile de administrație. Iată ce ne spune amendamentul 28: **"Consiliul consultativ se compune din cel mult 31 de membri numiți de Guvern (nici mai mult, nici mai puțin) în urma consultării organizațiilor reprezentative ale tineretului, ale oamenilor de știință, scriitorilor, profesorilor, artiștilor, juriștilor și a altor organizații profesionale. Din fiecare consiliu consultativ vor face parte cinci reprezentanți ai partidelor politice reprezentate în Parlament cu respectarea configurației politice a acestuia și doi reprezentanți propuși de Academia Română".** Cît despre atribuțiile acestor consilii, ele vor putea face recomandări conducerii serviciilor publice de radio și televiziune cu privire la conținutul programelor și la difuzarea acestora.

Comisia de cultură, arte și mass-media a Camerei Deputaților a lucrat cîteva luni pe proiectul adoptat în Senat, încercînd să îmbunătățească articolele care se referă în special la stabilirea condițiilor viitoare a celor două societăți. Și dăm un exemplu: în formula Senatului s-a elaborat un articol prin care cele două instituții urmau să fie așezate sub controlul parlamentului, pînă de la principiul că astfel s-ar asigura într-o măsură controlul public asupra Radioului și Televiziunii. Astfel, jumătate din membrii consiliilor de administrație urmau să fie numiți de Parlament, cealaltă jumătate fiind propuși de președinte. Comisia de specialitate a Camerei a propus însă o variantă prin care întreg Consiliul de administrație era numit

de Parlament la propunerea comună a comisiilor de specialitate ale celor două Camere. Tut comisiile de specialitate reunite urmau să propună pentru funcția de președinte al consiliilor de administrație doi candidați, alegerea acestora urmînd să se facă prin votul a două treimi din numărul parlamentarilor pentru a se evita impunerea de către majoritari a candidaților proprii. O altă propunere a Comisiei de cultură, arte și mass-media prevede ca președinții și membrii consiliilor de administrație să nu facă parte din partide sau formațiuni politice din momentul depunerii jurămîntului în fața Parlamentului. Pentru a întări controlul parlamentar asupra celor două instituții s-a propus ca cele două comisii de specialitate să aibă drept de control permanent asupra activității curente a celor două instituții și să coară de cite ori este cazul înlăturarea abaterilor de la prevederile legale.

Decamdată cele 35 de amendamente ale PDSR sînt dezbătute de Comisia de cultură, arte și mass-media a Camerei. Amendamentele privind numirea consiliilor de administrație și a președinților acestora a fost respinsă în Comisie, dar nu este exclus ca, reformulate sau nu, ele să fie susținute de PDSR direct în plenul Camerei, unde, prin votul majorității, ele pot fi și impuse.

Ar mai fi de adăugat că unii membri ai partidului de guvernămînt au investit în favoarea amendamentelor propuse faptul că ele se regăsesc în legea austriacă a Societății naționale de Televiziune. Din nou se încearcă utilizarea unei acoperiri democratice pentru a ascunde centrul democrației: situația României este aceea a unei țări unde statul deține, practic, monopolul absolut asupra Televiziunii, situație care nu se regăsește în nici o țară occidentală.

### Cum s-ar putea evita monopolizarea TVR de către majoritate

Fie-ne îngăduite cîteva remarci: Problema fundamentală a Televiziunii la noi nu este aceea de a asigura postulul național total independent sau imparțialitate, sau exercitarea unui control eficient venit din partea societății civile - lupta, de fapt, aproape cu neputință. A susține un asemenea ideal este pur dogmatic și este chiar contraproductiv. Problema reală și realizabilă este aceea de a scrie ca un singur partid sau o singură coaliție de partide să-și asigure, prin jecut unor mecanisme legale și aparent democratice, monopolul exclusiv asupra Televiziunii. Cred că există cel puțin două procedee prin care împiedicarea amintitului monopol poate fi pusă în practică:

a. Să existe posturi rezervate în consiliile de administrație pentru personalități agreeate de majoritate, respectiv de minoritate. De exemplu, dacă președintele Societății TV este numit de majoritate, să existe un vicepreședinte numit de minoritate. Sau cele două canale TV să fie puse sub administrații distincte, astfel încît, dacă administrarea canalului 1 este făcută de persoane de persoane agreeate de majoritate, administrarea canalului 2 să fie realizată de persoane mai puțin placute minorității. (E de la sine înțeles că, în cazul unei restructurări a majorității, componența consiliilor ar trebui renegociată.)

b. Un alt sistem ar fi acela ca toți membrii consiliilor de administrație (sau măcar președinții acestora) să fie numiți de Parlament în urma unui scrutin cu majoritate de 2/3. De altminteri, sistemul votului cu majoritate de două treimi a fost deja propus de Comisia de specialitate a Camerei Deputaților. Acest sistem ar obliga majoritatea să negocieze cu minoritatea, persoanele desemnate fiind cele mai puțin dezagrabile atât pentru unii, cit și pentru alții. Chiar dacă persoanele alese nu ar fi cele mai bune cu putință, ar exista destule șanse ca ele să nu fie nici cele mai rele. Să mai adăugăm că, dacă soluția b. presupune realizarea unui compromis în Parlament, exterior Societății de Radio și Televiziune, soluția a. presupune realizarea unor compromisuri chiar în interiorul acestor societăți.

Este adevărat că multe dintre amendamentele propuse de PDSR au fost respinse de comisia de specialitate a Camerei Deputaților, unde Opoziția este mai influentă. Nu se poate însă prevedea cum va reacționa plenul Camerei la noile propuneri ale Comisiei. Dar chiar dacă unele amendamente nu vor trece, intențiile partidului de guvernămînt nu pot să rămîna ascunse: ele constau în **tentativa de monopolizare fără falie a Televiziunii**, sub o acoperire legală și fals-democratică, în stare să inducă în eroare poate chiar și unele foruri europene. Fată de aceasta, **opțiunea Opoziției trebuie să fie clară: stoparea acestui proces de monopolizare în favoarea unui sistem ce, oricît de imperfect, ar obliga părțile la pectructură, negocieri și compromis.**

# Antonescu între respectu

Istoria nefalsificată este una din așteptările cititorilor noștri. Ei îi răspundem prin această discuție care va fi reluată în mai multe numere ulterioare. Anii războiului, ultimii dinaintea instalării regimului comunist care s-au păstrat încărcăți de emoție, în memoria supraviețuitorilor subiecte tabu vreme de 45 de ani sau tratate astfel încât să fie utilizate în scopuri politice (personalitatea lui Ion Antonescu, pogromurile de la Dorohoi, Galați, Iași, rebeliunea legionară, deportarea evreilor și țiganilor în Transnistria, prizonierii români în lagărele sovietice, alegerile din 1946 etc.) vor fi prezentate de istorici diferiți, români (din țară sau diaspora) sau străini, pe baza unor documente, în mare parte inedite. Pentru că nu contează doar documentele, ci și interpretarea lor, vom pune alături puncte de vedere dacă nu neapărat opuse, în nici un caz identice, toate însă bazate pe studiul arhivelor. Cititorii noștri se vor afla, chiar de la acest nu-

măr, în fața unor adevăruri neplăcute: generațiile noi au aflat despre deportările din Transnistria tot aflat de firziu ca și despre Închisorile de la Pitești ori Sighet. Cei care se îndoiesc de masacrela din anul '40 n-au decât să-și amintească violențele din decembrie '89 ori iunie '90 ca să se convingă de faptul că nu există popoare bune și popoare rele, și că în orice grup etnic se întinesc indivizi cu instincte criminale ori comportament primar. Cei ce ajung să reconstituie trecutul devin deseori, în ciuda exactității, partizanii unei versiuni: de aceea, discuțiile specialiștilor asupra datelor, cifrelor, faptelor vor dura probabil mult mai mult decât cele din revista "22". Ni se pare însă important ca în acest moment să se rupă tăcerea, iar istoria să fie despărțită de politică. Pentru că, dincolo de interpretări, rămân morții, suferințele, dezastrul și, așa cum s-a mai spus, cine își uită trecutul e condamnat să-l repete. (Gabriela Adameșteanu)

## MIHNEA BERINDEI

# Antonescu a fost un dictator, dar nu un dictator fascist

### A fost Ion Antonescu un dictator fascist?

Ion Antonescu a fost fără îndoială un dictator, care a înțeles să-și impună punctele de vedere în toate domeniile, chiar și în cele pe care nu le cunoștea sau în care nu se pricepea suficient. Dar nu vâd care sînt elementele fasciste din guvernarea lui. Este adevărat că el a ordonat deportarea evreilor din Bucovina și din Basarabia în lagăre din Transnistria - lagăre ce s-au dovedit a fi de exterminare. Și tot acolo au fost deportați - sub pretext că amenință ordinea publică - cel puțin 25.000 de țigani din România. Cum știm, aceleași metode au fost aplicate și de fasciști, dar fascismul nu înseamnă doar atât, fascismul înseamnă și asta: Și Stalin a ordonat deportarea și exterminarea în masă a oponenților, a unor categorii sociale și chiar a unor popoare (ca tătarii din Crimeea sau germanii de pe Volga, de pildă). Dar nimănui nu i-ar trece prin minte să-l compare pe Antonescu cu Stalin. Repet, este ineditabil că Ion Antonescu a fost un dictator, dar fără să se bazeze pe ideologia fascistă. Mai mult încă, după o colaborare, impusă de situația din interior și mai ales de presiunile germanilor, cu Legiunea (Statul național-legionar, septembrie 1940-ianuarie 1941), el a reușit să anihileze Garda de Fier, partidul cu o ideologie fascistă din România.

### Deci anii 1940-1944 în România n-au fost ani de regim fascist.

Nu se pot compara cu ceea ce s-a întâmplat în Germania, în Italia sau în Ungaria, țări cu structuri totalitare. În România, Antonescu a moștenit măsuri autoritare, create de dictatura regală a lui Carol al II-lea. Că până în urmă această dictatură regală a fost o caricatură de dictatură, este alt lucru. Tendințele însă existau. Antonescu a fost un dictator mult mai tare fiindcă se baza pe forța principală din stat din acea vreme, care era armata. El a beneficiat de asocieri, cel puțin până la dezastrul armatei române de la Stalingrad, de un redondant suport popular. Transumidul, sentimentele de respect și de rușine națională provocate de cedările teritoriale succesorilor din 1940 (Basarabia și Bucovina în urma tratatului de la Viena din 28 iunie, Transilvania de Nord și de Vest în urma tratatului de la Viena, Centrulul nord-București în septembrie) și șocul rebeliunii legionare din ianuarie 1941 au făcut ca Antonescu să fie privit ca un salvator. Metodele sale autoritare au fost prescrite ca un rău necesar, iar victoriile de pe frontul de Est din 1941-1942 au fost considerate ca un semn al redobîndirii demnității naționale. În mai multe rânduri, liderii partidelor național-liberal și național-țărăniști au contestat deciziile Conducătorului, cu grele urmări pentru țară, dar în acel moment opoziția liberală și țărăniștii nu putea contencina popularitatea lui Antonescu, devenit mareșal după ocuparea Odesei în octombrie 1941.

Iar Carol al II-lea redusese oricum importanța partidelor în viața politică. Da, dar în timpul dictaturii lui Antonescu el nu a suferit ca partide (în afară de partidul comunist, considerat, cum era de facto, un aliat al sovieticilor, deci al inamicului, și de Garda de Fier). Po-

liția n-a împiedicat întrunirile liderilor liberali sau țărăniști, nu i-a împiedicat să se vadă între ei, nu i-a împiedicat să aibă o activitate politică și să se exprime public. Ion Antonescu a discutat în mai multe rânduri cu Constantin I.C. Brătianu și cu Iuliu Maniu, a purtat o corespondență constantă cu ei. Contactele puterii cu fruntași liberali sau țărăniști au fost frecvente. De la început, din septembrie 1940, Antonescu a încercat să asociază primele sale guvernări cele două partide. După înfringerea rebeliunii legionare, el a obținut doar o serie de "tehnicieni" liberali și țărăniști, detașați de partide, ca să facă parte din noul său guvern. Evident, liderii celor două partide nu doreau să se compromită pentru a putea acționa la sfîrșitul războiului și Antonescu a înțeles să-și asume un rol de sacrificiu (ce corespundea tendințelor megalomane ale personalității sale). Pe de altă parte, Conducătorul nu a împiedicat legăturile opoziției cu aliații. El a facilitat chiar, împreună cu Mihai Antonescu, tratativele purtate de Iuliu Maniu în 1943-1944 cu anglo-americanii în vederea unui armistițiu. În fine, mai multe surse arată că ar fi fost dispus, în preajma

argumentele reprezentanților comunității evreiești cu care a fost în contact: doctorul Wilhelm Filderman, președintele Federației uniunilor de comunități evreiești și arhitectul H. Clejan (autorul planurilor vilei sale de la Predeal).

Dar toate aceste ezitări, reveniri asupra unor decizii nu pot ascunde esențialul: Antonescu era profund antisemit. Consultarea documentelor editate de Jean Ancel ("Documents concerning the Fate of Romanian Jewry during the Holocaust"), nu lasă nici o îndoială în această privință. Mareșalul îl considera pe evrei în bloc ca o populație alogă, străină de interesele poporului român. Soluția pe care o preconiza era expulzarea (nu exterminarea) tuturor evreilor instalați în România după 1914 (dar și a celor instalați înainte de această dată 1914 (dar și a celor instalați în legile statului nostru național)). Există o diferențiere clară de tratament în ceea ce îl privea pe evreii din Bucovina și Basarabia: internarea lor imediată în lagărele de muncă din Transnistria în vederea unei expulzări ulterioare spre Est (aceasta apare a fi fost intenția reală a Conducătorului). Explicația acestei măsuri de "purificare etnică" rezidă în atitudinea unor evrei - dar nu numai - partizani ai bolșevismului, în timpul retragerii forțate a armatei și a funcționarilor români din Basarabia și din Bucovina în urma ultimatumului sovietic din iunie 1940. Armatei române i se interzisese să raporteze că să nu provoace ciocniri cu trupele sovietice. Mulți militari români au fost insultați, scuipați, molestați. S-au înregistrat mai multe omoruri izolate. Aceste fapte explică (explică, nu justifică) atitudinea multor ofițeri, soldați și a Jandarmeriei române în 1941. Antisemitismul nu era de altfel apăsajul lui Ion Antonescu; el era larg răspîndit în societatea română, mai ales în Moldova, și fusese exacerbant de mișcările ultranaționaliste, în special de legionari.

Antonescu, om al războiului, era împotriva războaielor individuale, a jefurilor, a pogromurilor.

Dar, fără să văd vreun alt fapt al căruia să se răsfîrte asupra întregii populații, fără să țină seama de faptul că mulți evrei fuseseră ei înșiși persecutați de ocupanții sovietici, Antonescu a hotărât aplicarea unei soluții globale. El a decis pedepsirea, prin deportare, a unei întregi etnii (Dorohoiul fusese ratașat, administrativ, Bucovina; astfel se explică deportarea evreilor de acolo. Ulterior, Conducătorul a revenit asupra acestei măsuri, dar mulți dintre deportați muriseră deja în Transnistria).

Deportarea evreilor din Bucovina și din Basarabia și a multor țigani din Regat în Transnistria s-a soldat cu moartea majorității dintre ei. Antonescu s-a făcut vinovat de exterminarea unei populații civile pe criterii etnice. Aceasta i se poate imputa în acuzația de criminal de război. Dar pentru acuzații săi din timpul procesului din 1946, aceasta nu era decât un pretext. Antonescu a fost executat fiindcă el condusese armata română într-un război, la început victorios, împotriva Uniunii Sovietice.



Discuția stăruitoare pe fondul de încredere de la Stalingrad

în 23 august, să vadese puterilor liderilor țărăniști și liberali pentru ca aceștia să negocieze ieșirea din război. Nu dorma - tremura de milor - o istoricistă - să fie și cel ce dădea germanilor instrucțiuni armelor. Cercetări viitoare vor trebui să elucidese și acest aspect al unei personalități atât de controversate.

### Există vreo explicație a atitudinii lui Antonescu față de evrei?

Atitudinea lui Antonescu față de evrei a fost deseori contradictorie: în mai multe rânduri, el a revenit asupra propriilor decizii (închiderea sinagogilor, purtarea stelei galbene etc.). În favoarea sa se poate spune că a registat presiunilor constante germane pentru aplicarea "soluției finale" în România (deportarea evreilor în lagăre de exterminare germane). Desigur, au existat intervenții pentru apărarea evreilor din partea unor ierarhi ai Bisericii ortodoxe, a Palatului, a unor oameni politici, dar cred că opțiunea definitivă îi aparține lui. Antonescu s-a arătat de asemenea sensibil la mai multe din



# legii și crima de război

LARRY L. WATTS

Larry L. Watts este autorul cărții "Romanian Cassandra. Ion Antonescu and the Struggle for Reform, 1916-1941", publicată în 1993 de East European Monographs, Boulder, Columbia University Press, New York, care va apărea anul acesta în traducere românească la editura Fundației Culturale Române. Cu permisiunea autorului vom publica, începând cu acest număr, câteva fragmente din această carte.

## Antonescu, fascismul, nationalismul și antisemitismul

Istoriul este obligat, în cazul lui Antonescu, spre deosebire de cel al lui Carol al II-lea, să descopere orice probă a simpatizilor profasiste pe care acesta le-ar fi avut înainte ca germanii să intre în România. Faptul că Antonescu s-a întâlnit cu Codreanu la sfârșitul anului 1935 și că a exercitat o sarecare influență asupra "Căpitanului" este deseori interpretat ca o dovadă semnificativă a simpatizilor profasiste și a sentimentului antisemit. Dar niciăieri în scrierile sau discursurile sale (inclusiv în cele adresate lui Hitler sau chiar Gărzii de Fier după septembrie 1940), el nu s-a referit la legătura sa cu Codreanu ca la altceva decât ca la o șansă de a cunoaște mai bine o forță politică majoră a țării, chiar atunci când era limpede că ar fi putut obține ceva de pe urma unei astfel de afirmații. În plus, Antonescu critica făcând ideologiile politice pe care le considera "neserioase". Așa cum i-a spus și lui Hitler: "Eu sînt doar un soldat. Ca atare, nu pot crede în revoluție, ci doar în reorganizare. Iertați-mi scepticismul referitor la problemele ideologice, dar mă îndoiesc că un sistem de credințe politice poate rezolva problemele multiple create de nevoile existențiale ale unui popor..."

Documentele sugerează că deși Antonescu împărțea un nationalism xenofob, deci inerent antisemit, caracteristic acestei regiuni și aceluia moment, el nu făcea discriminări de ordin rasial, etnic sau religios, ci lua în considerare capacitatea omului de a-și respecta civinită și patriotismul: fie el român sau de altă naționalitate. Afirmația este valabilă pentru perioada dinaintea de septembrie 1940 (...).

Exemple ale acestei atitudini sînt ușor de găsit în discursurile și scrierile lui Antonescu, furnind un lăutimot. De exemplu, printre surtele de ezisuri de sprijin pe care le-a primit de la personalul militar și civil cu o gândire reformatoare, în legătură cu demisia sa din Statul Major, există o scrisoare, datată 16 decembrie 1934, de la arhitectul evreu H. Clejan. Clejan era un vechi prieten de-al lui Antonescu, care proiectase vila generalului din stațiunea Predeal. Mai tîrziu, în timpul războiului, Clejan va servi ca om de legătură între Antonescu și conducătorul comunităților evreiești, dr. Wilhelm Filiderman. În această scrisoare, după ce și-a declarat "cea mai profundă admirare" pentru general, Clejan și-a exprimat "... speranța că sîntet găsit pentru o misiune mai înaltă, care ne adăptă aptitudinile și meritele dumneavoastră pentru cele mai mari interese ale țării. (...) Antonescu, a căv-pens: "Dragi d-le Clejan, vă mulțumesc din inimă pentru sentimentele dumneavoastră. Am pierdut bătălia, Dumnezeuastră veți câștiga, oricum, războiul. Chiar dacă dumneavoastră cădeți, alții, mult alții, vor prelua ateuul și-l vor duce către un afreșit victorios. Fără gesturi energice nu putem triuimfa. Am făcut unul. Dumnezeuastră veți face altele. Căuzele mari și drepte ale oamenilor nu pot fi înăbușite de forțe artificiale și dezonorabile. Cu cele mai bune urări, general Antonescu". (...)

Opinia comună este că Antonescu a fost partizan și practicant al urii rasiale și etnice și mai ales al antisemitismului chiar și înainte de a prelua puterea, în septembrie 1940, dar nu există nici o dovadă care să o susțină. Nu există însă nici prebe semnificative care să sugereze că utilizarea oratoriei antisemite între septembrie 1940 și ianuarie 1941 a

fost mai mult adoptarea unei formule politice care să liniștească Germania și să dezarmeze Garda de Fier, decît expresia unei convingeri personale.

Cel puțin Antonescu a fost conștient în atitudinea sa împotriva violenței în țară și a brutalității sectare. Aceasta era o atitudine ce deriva din experiența sa personală și din înțelegerea efectului pe care violența și brutalitatea îl au asupra psihologiei poporului și asupra stabilității statului. "Nu voi permite trezirea celor mai bestiale sentimente ale națiunii, pentru că asta nu poate conduce decît la o situație tragică pentru poporul român. (...)", a spus într-o ședință a Consiliului de Miniștri din 21 septembrie 1940. (...)

## Antonescu și Holocaustul

Un alt succes al lui Antonescu, care nu numai că nu a fost lăudat, dar chiar a fost de multe ori negat, se leagă de protecția de facto pe care el a acordat-o evreilor români aflați sub controlul său, împotriva crimei sistematice impuse de Soluția Finală. (...) Acțiunea lui Antonescu în acest sens nu era, cu siguranță, concepută ca o protecție a evreilor ca atare, ci mai degrabă ca un rezultat al credinței sale ferme și pentru apărarea legalității care, la rîndul ei, se baza pe standardele occidentale acceptate ale drepturilor elementare ale omului, pe care el le împărțăsea. Acest succes, deși demn de luat în seamă, nu a fost deloc complet, de vreme ce 300.000-350.000 de evrei din Vechiul Regat au scăpat de Holocaust aproape în întregime, pe cînd cei din Basarabia și Bucovina nu au scăpat de făcările lui, iar cei din nordul Transilvaniei au fost arși de el aproape în totalitate. Ca o regulă generală, cu cît controlul exercitat de Antonescu asupra zonei în care trăia evreimea era mai mare, cu atît mai mari erau și șansele lor de supraviețuire, cu atît mai mici le erau și suferințele. Oricum, acesta conținuă să fie unul dintre cele mai controversate aspecte ale istoriei contemporane a României.

La baza acestei controversate stau două puncte de vedere diametral opuse. Evreii români care au trăit acea perioadă tind să vadă aceste suferințe ale evreimii românești, în special masacrul de la Galați, jafurile Gărzii de Fier, pogromurile de la Droboși și Iași și deportările în Transnistria, din perspectiva vieții relativ normale dușe de ei înaintea acolor evenimentelor. Ei pornesc de la faptul că cei puțin jumătate dintre ei au trecut printr-un eșcar mare al existenței lor, care a luat ca tribut majoritatea vieților lor. Mai mult, punctul lor de vedere se bazează pe conștientizarea faptului că suferința evreimii românești a fost deseori determinată de "autorități" și, deoarece România nu era ocupată oficial, autoritatea pentru cei aflați între granițele României după 6 septembrie 1940 era Antonescu. Dacă fiind această percepție a faptelor, ei au foarte puțin motive să-l considere pe Antonescu "evreu". Evreii români știu că violența nu fost dislocată și distrusă. Faptul că viețile lor ar fi pierut și complet anulate nu constituie un argument foarte convingător în favoarea lui Antonescu.

În realitate, există două perspective românești. Prima prinde că, exceptînd Garda de Fier, nu a existat niciodată antisemitism în România și este rezultatul a 45 de ani de informare controlată de comuniști. Din acest punct de vedere, dacă evreii nu sînt maltratați fizic, nu există antisemitism. A doua este mai sofisticată. În timp ce recunoșc faptul că antisemitismul a pătruns în România, așa cum s-a întimplat de altfel în întreaga Europă în acea perioadă, cei care susțin acest punct de vedere compară legile referitoare la munca obligatorie și lagărele de deportare din Transnistria cu ghettourile din Polonia și cu camerele de gazare și cuptoarele din Dachau și Auschwitz. Din această perspectivă, condițiile sanitare precare și hrana sărăcăcioasă și improprie nu ar trebui considerate echivalente cu crima intenționată și sistematică

din lagărele morții. Mulți evrei au murit în lagărele din Transnistria din cauza condițiilor grele de viață, dar mulți au și supraviețuit. Și asta se întimplă în plin război. Mai mult, acest punct de vedere subliniază faptul că doar o anumită categorie a evreimii române a avut această soartă, cea din Basarabia și Bucovina, care era cea mai infiltrată cu agenți sovietici și se "dovedise" deja ostilă în timpul retragerii românilor din Basarabia ca urmare a ultimatumului din iunie-iulie 1940.

Așa cum era de așteptat, realitatea a fost mult mai complexă decît cele două opinii. Au existat mai multe presiuni și tendințe conflictuale cu care Antonescu trebuia să se confrunte în orice problemă legată de evreii din România. Mai întii, România se afla sub o puternică și constantă presiune din partea Germaniei, în vederea implementării Soluției Finale. În plus, Germania avea posibilitatea să aplice Soluția Finală în România dacă aceasta alegea o stare cale. Un refuz categoric al tuturor măsurilor antisemite, dintre care multe fuseseră deja transpuse în legi românești de către Carol al II-lea, ar fi provocat suspiciunea nemților și, de asemenea, o eventuală intervenție germană. Pe lîngă asta, Antonescu a trebuit să combată antisemitismul brutal, popular, alții vreme cultivat de autoritățile de stat chiar înainte de reinstaurarea lui Carol și apărât acum de Garda de Fier a lui Sima și de vechea școală a antisemiților cușizi. Atita timp cît România făcea parte din alința germană, îi era extrem de greu să renunțe la toate măsurile antisemite fără a atrage pericolul intervenției germane forțate. Probleme care ne stau la îndemînă sugerează că dacă Antonescu, sau altcineva, ar fi încercat să părăsească alianța de facto înaintea ofensivei sovietice și căderii frontului în august 1944, România ar fi fost ocupată de trupele germane. Șansele ca, în acest caz, Germania să nu fi implementat Soluția Finală erau mici.

În al doilea rînd, teritoriul unde se făceau depozitările nu era în realitate sub controlul României. Era desemnată zonă militară cu Cartierul general de comandă al Armatei a 11-a germane stabilit la Iași. În timp ce autoritățile civile române și-au păstrat pozițiile în această zonă, în fapt autoritățile militare dețineau adevărată putere. Astfel, acolo unde ofițerii germani erau superiori în rang, controlul exercitat de români era departe de a fi complet.

În al treilea rînd, trupele naziste de aplicare a Soluției Finale, Einsatzgruppe D a lui Otto Ohlendorf, operau în zona care nu intra sub controlul autorităților militare române. Deși erau transferate Armatei a 11-a germane, ierarhia lor de conducere era separată și și își primeau ordinele direct de la Himmler, de la Berlin. O altă carte puternică erau "Trupele de comandă" înființate de bătrînul ostăv von Killinger, cu "supliment" la serviciul colaboraționist al lui Mosenow și Camuris, în care seful SS Heydrich și șeful Biroului Nazist S.A. pentru Evreii Europei, Maxim Lohr, erau implicați și se ocupau de evreii și Hitler fuseseră informau.

În sfîrșit, chiar și în cazul zonei de întarare a ambianță, de forte speciale necontrolate și de înaltă bonă criminală, sentimentul antisemitei românesc era la cel mai înalt nivel. Alci, frica față de expert simizmul sovietic - alt teritorial cît o ideologie - era cea mai apropiată și nici odoarea față de ateismul militant comunist, care atrăgea după sine distrugerea bisericilor și omorirea proșterilor, era mai profund resimțită de populația creștin-ortodoxă română. Ca urmare, Iași era probabil centrul principal al antisemitismului și al simpatiei față de Garda de Fier din România. Tot aici, amintirea umilitoarei retrageri din Basarabia și Bucovina era foarte puternică prin prezența a mii de refugiați care erau un memento zilnic și un catalizator periculos. (...)

(Va urma)  
Traducere de ADRIANA TUDOR

Pagini realizate de GABRIELA ADAMEȘTEANU

# Deportări în Transnistria: proporțiile

— interviu cu RADU IOANID, realizat de Andrei Cornea —

**RADU IOANID este absolvent al Facultății de Filosofie - secția Sociologie, Univ. București, 1976. Doctorat în filosofie. Cărți publicate: "Urbanizarea în România", Ed. Științifică și Enciclopedică Buc., 1978; "The Sword of the Archangel", East European Monographs, Boulder, Colorado, 1990. Director al Registrului Național al Supraviețuitorilor Holocaustului, în Muzeul Holocaustului.**

Numele Muzeului Holocaustului din Washington apare din când în când în presa română. Vă rog să faceți o prezentare a acestei instituții.

Muzeul Memorial al Holocaustului din Statele Unite (United States Holocaust Memorial Museum) este o agenție federală situată la Washington, înființată cu sprijinul administrațiilor Carter, Reagan și Bush, sub directul patronaj al Congresului SUA. Deschis de președintele Bill Clinton la 22 aprilie 1993, Muzeul Holocaustului are mandat din partea Congresului SUA să descrie tragedia tuturor grupurilor etnice, politice, religioase sau de altă natură care au căzut în masă victimă anihilării fizice organizate de Germania nazistă și de aliații acesteia (țigani, martorii lui Iehova, socialisti, comunisti, homosexuali, prizonierii de război sovietici etc.).

S-ar putea vorbi despre spirit partizan în favoarea evreilor?

Dacă am încerca să menajăm sensibilitățile istorice ale fiecărui grup de interese, muzeul nu ar mai exista. Măsura în care unii evrei au fost uciși în cadrul procesului de distrugere lor este de asemenea prezentată în muzeu: spre exemplu, rolul poliției evreiești în deportările din ghetourile din Polonia. Unul din principiile care stau la baza acestei instituții este acela că ea nu poate fi critică față de istoria altor popoare fără a fi critică față de propria istorie, cea a Statelor Unite ale Americii. Responsabilitatea americană în a nu ajuta pe refugiații evrei și ne-evrei din Europa care încercau să scape de avântul nazismului în perioada războiului sau răspunsul birocratic dat de administrația Roosevelt la cererile de a bombarda Auschwitz sunt ample prezentate în Muzeul Memorial al Holocaustului.

Ce ne puteți spune despre sursele documentare privind Holocaustul în România?

În momentul de față, arhivele noastre au în posesia a aproximativ 500.000 de pagini de documente privind distrugerea și supraviețuirea evreilor și țiganilor sub administrația românească în timpul celui de-al doilea război mondial. Aceste documente, în mare majoritate în limba română, provin din arhive din România, Moldova, Ucraina și Rusia. În plus, National Archives din Washington au o impresionantă colecție de documente germane și americane pe același subiect - fie capturi de război a armatei americane, fie documente diplomatice americane.

În comparație cu alte țări, negocierile cu arhivele românești au fost mai lente și mai laborioase. În România avem acorduri de cooperare cu: Arhivele Statului, Ministerul Afacerilor Externe, Marele Stat Major, Serviciul Român de Informații. Din momentul semnării acordurilor, nu am avut senzația că ni se ascunde ceva. Am fost impresionați de competența profesională a arhivistilor de la Marele Stat Major și de la Serviciul Român de Informații.

La ce fel de documente ați avut acces și în ce proporție au fost ele înedite?

Am avut acces la documente provenind de la Consiliul de Miniștri, cabinetul militar al lui Antonescu, cabinetul pentru administrarea Basarabiei, Bucovinei și Transnistriei, guvernările Basarabiei, Bucovinei și Transnistriei, Marele Stat Major și Marele Cartier General, pretoriile militare, Inspectoratul General al Jandarmeriei, mari unități militare, Serviciul Special de Informații, Ministerul Afacerilor Străine, în general la documente provenind de la administrația centrală și locală, militară și civilă. De asemenea, am avut acces la documente ale Centralei Evreilor și la materialele proceselor criminale de război române, precum și la documente de poliție și diplomatice germane. În mare parte, aceste documente sînt inedite și ele confirmă cele mai serioase cercetări făcute pînă acum pe acest subiect, cum ar fi Cartea Neagră a lui Matias Carp, analiza lui Raul Hilberg în capitolul său despre România din faimoasa sa lucrare *The Destruction of European Jews* și analizele istoricului israelian Jean Ancel.

Care sînt proporțiile masacrului din anii 1940-1944? Cum s-au putut stabili diversele cifre? Cît sînt ele de credibile?

La recensămîntul din 1930, România avea un număr de 759.000 evrei. Din aceștia, 150.000 trăiau în Ardealul de Nord. Aproape toți au fost deportați de Jandarmeria maghiară în 1944 în lagărele de exterminare naziste din Polonia, unde marea majoritate au fost uciși. Numai 15.000 au supraviețuit. Aceste deportări au avut loc sub jurisdicție maghiară, deci răspunderea autorităților române a fost în această privință nulă.

Puteți face cu această ocazie o comparație între Holocaustul în Ungaria și Holocaustul în România?

Salvăticia Gărzii de Fier în omorirea evreilor la rebeliunea legionară din 1941 este identică cu cea a Crucilor cu Sageti la execuțiile evreilor din Budapesta în 1944. Cruzimea Jandarmeriei române în Basarabia, Bucovina și Transnistria în 1941-1942 este foarte asemănătoare cu cea a Jandarmeriei maghiare din 1944, în procesul de ghetoizare și deportare a evreilor din Ardealul de Nord și Ungaria. Autoritățile române au început procesul de distrugere a evreilor din Basarabia, Bucovina de Nord și Transnistria devreme și l-au încetat devreme. Un pragmatism care venea în contradicție cu interesele germane a prevalat în cazul României în anii 1942-1943. În Ungaria a învins fanatismul fără acoperire politică: deportarea masivă a populației evreiești a început tîrziu, în 1944, cînd era evident că Germania va pierde războiul.



Îmbarcare în trenul morții, Iași, iunie 1941

Să revenim la proporțiile masacrelor care au avut loc sub jurisdicție românească și la credibilitatea surselor.

Aproximativ 600.000 de evrei trăiau în sudul Transilvaniei, Muntenia, sudul Moldovei, Basarabia și Bucovina. Din acești 600.000, jumătate trăiau în Basarabia și Bucovina de Nord, care au fost ocupate de Uniunea Sovietică între iulie 1940 și iunie 1941. Încă înainte începerii operațiilor militare împotriva Uniunii Sovietice au avut loc în România cîteva pogromuri ale căror autori au fost la Dorohoi (1 iulie 1940 - 50 de victime) și Galați (30 iunie 1940 - 400 de victime) subunități ale armatei române, iar la București (24 ianuarie 1941 - 120 de victime) membri ai Gărzii de Fier.

În Vechiul Regat, evreii au fost trimiși în detașamente exterioare de muncă, au fost privați de orice drepturi civice, au fost jeluți și deseori maltratați, deportați dintr-o zonă în alta, dar nu sistematic exterminați. Excepțiile sînt cele 8.000-12.000 de victime ale pogromului de la Iași, cei 7.000 de evrei dorohoieni care au pierit în deportare în Transnistria (12.000 de evrei din Dorohoi au fost deportați) și cel puțin 587 de evrei de asemenea deportați în Transnistria pentru intenția de a emigra în 1940 în URSS, care au fost executați în deportare de germani.

O soartă diferită au avut evreii din Basarabia și Bucovina de Nord. Rapoarte militare germane, ale Oficiului de Studii Strategice al SUA, precum și

documente românești din perioada războiului duc la concluzia că din cei 300.000 de evrei din Basarabia și Bucovina de Nord aproximativ 100.000 au fost deportați de autoritățile sovietice în Siberia sau au fost încorporați în Armata Roșie sau s-au retras cu autoritățile sovietice. Deci imediat după ce trupele române în alianță cu cele germane au intrat în Basarabia și Bucovina de Nord, după 22 iunie 1941, au găsit acolo aproximativ 200.000 de evrei. Ordinul generalului C.Z. Vasiliu, inspectorul general al Jandarmeriei, de curățare a terenului prevedea exterminarea evreilor din teritoriul rural și internarea în ghetouri a celor din teritoriul urban. În consecință, zeci de mii de evrei au fost executați de jandarmii români sau de trupe române și germane în primele luni ale războiului. Supraviețuitorii au fost internați în lagăre de tranzit (dintre care cele mai mari au fost Securenii, Edineț, Vitejuțeni, Mărculești) și ghetouri (cele mai mari au fost Cernăuți și Chișinău), de unde au fost deportați în totalitate în toamna anului 1941 în Transnistria. Excepția au făcut-o aproximativ 20.000 de evrei din ghetoul de la Cernăuți, din care 4.000 vor fi deportați în Transnistria în vara anului 1942. Raul Hilberg estimează că înaintea sau în cursul acestor deportări aproximativ 45.000 de evrei au fost executați sau au murit în lagărele de tranzit înainte de deportare. Numai în Basarabia, conform unui raport oficial al procuraturii militare a administrației Antonescu din decembrie 1941, din 75.000-80.000 de evrei internați, 25.000 au murit împușcați sau "de moarte naturală" înainte de deportare.

Așa cum spunea Alexander Dallas într-un studiu al lui Rand Corporation, Transnistria a fost în timpul guvernării Antonescu "grupă de punis etnică a României". Conform documentelor Jandarmeriei române, au fost deportați în Transnistria prin cinci puncte de trecere un număr minim de 126.000 de evrei români, din care 118.000 în toamna anului 1941 și restul în 1942. Dintre acești deportați se mai aflau în viață la 1 septembrie 1943, tot conform Jandarmeriei române, 51.000 de evrei români. Deci cel puțin 75.000 de evrei români au pierit în Transnistria de foamă, frig, tifos, execuții de jandarmi români sau predați germanilor pentru a fi executați. O altă categorie de victime ale administrației Antonescu în Transnistria au constituit-o evreii ucraineni. Cel puțin 22.000 de evrei ucraineni (documente ale Abwehr-ului menționează 40.000) au fost executați la Odessa cu represiile la aruncarea în aer a comandamentului român la 22 octombrie 1941. Autorii execuției au fost jandarmi români, ofițeri și soldați ai batalionului 10 mitraliere din regimentul 25 infanterie sub ordinea colonelului Mihail Coca Niculescu, preșterul diviziei a 10-a, și a colonelului Nicolae Deleanu. Un număr de 30.000 de supraviețuitori evrei de la Odessa au fost la începutul lui 1942 deportați de autoritățile române la Berezhovka. De asemenea, din ordinul prefectului județului Galați, Modest Isopescu, jandarmi români și poliști ucraineni sub comanda românească au executat, în decembrie 1941-ianuarie 1942, 70.000 de evrei la Bogdanovka, Dumănovka și Akmicetka. Tot în Transnistria au fost executați de către poliști ucraineni de origine etnică germană înrolați în SS un număr de cel puțin 30.000 de evrei, în majoritate ucraineni, în zona Berezhovka. Mii de evrei români au fost predați de către autoritățile române trupelor germane, peste Bug, care i-au executat. O altă categorie de deportați în Transnistria au fost țigani. Cel puțin 25.000 de țigani din Vechiul Regat au fost deportați în 1942 în Transnistria. Spre deosebire de evrei, aceștia nu și pierduseră drepturile cetățenești și unii dintre ei aveau rufe de gradul I care luptau pe front, pentru România. Un număr de 11.000 dintre ei au fost imediat împușcați de SS în gara Trihat. Alte mii de țigani au pierit de foamă, frig și tifos exantematic. Numai 5.000 dintre ei s-au reîntors în România. Autoritățile române au permis Germaniei naziste să deporteze în lagărele de exterminare din Polonia cel puțin 4.600 de evrei români din Franța, Germania și Austria. În toată această succintă descriere statistică a tragediei din Basarabia, Bucovina și Transnistria am utilizat în mod deliberat cifre minime provenind din documente oficiale românești de epocă. Numărul de evrei români morți în Transnistria ar putea fi mai mare. Spre exemplu, surse ale ambasadelor germane la București din timpul războiului și Ion Antonescu în timpul procesului său menționau cifre între 160.000 și 180.000 de evrei deportați în Transnistria. Personal cred că este prudent, pînă la proba clară contrarie, să utilizăm cifrele cele mai mici.

# masacrului și credibilitatea surselor

Și totuși cum se explică că o parte importantă a evreilor români a supraviețuit?

Acesta este reversul medaliei privind Holocaustul din România. Dintr-un complex de motive de natură internă și externă, în toamna anului 1942 Ion Antonescu a decis să amâne deportările evreilor din Vechiul Regat spre lagărul de exterminare de la Belzec. Aceste proiectate deportări n-au mai avut loc. Mai mult, în 1943 și 1944 anumite categorii de evrei orfani, evrei din Dobroea, cei deportați pentru sustragere de la munca forțată au fost repatriați din Transnistria și s-au alesit emigrarea evreilor spre Palestina. Aceste măsuri au permis supraviețuirea a aproximativ jumătate din numărul evreilor români. Pentru o țară ca România, a treia în Europa ca mărime a populației evreiești, o țară aflată în orbita Germaniei naziste, un procent de supraviețuire de 50% este foarte mult. Chiar Transnistria, cu toate ororile ei, a avut un procent de supraviețuire mult mai ridicat decât zonele din Ucraina aflate sub control german.

Au existat români care au protestat sau s-au împotrivit politicii de exterminare duse de Antonescu?

Au fost cazuri în care oameni de rând, militari și civili, au riscat enorm pentru a-și ajuta semenii ajunși în nenorocire. Mulți dintre aceștia au fost trimiși în fața curților marțiale. Au existat și câteva personalități politice sau ofițeri superiori care s-au împotrivit pe față. N. Lăpuș, unul din liderii PNT, a intervenit la Antonescu de câteva ori în favoarea evreilor români. Constantin I.C. Brătianu a trimis o scrisoare foarte dură lui Ion Antonescu, considerând deportarea Țigărilor ca un act de cruzime nejustificată. Traian Popovici, primarul Cernăuțului, care a salvat câteva mii de evrei, a protestat în scris împotriva deportărilor din Cernăuți. La 19 iulie 1942, el i-a scris lui Antonescu, protestând împotriva "decimării evreilor ca țărme de vite". Colonelul Alexandru Constantinescu, comandantul lagărului de la Vertuțeni, și-a dat demisia la începutul lui septembrie 1941, văzând "mizeria indescriptibilă" a neșilor de mi de evrei din acel lagăr.

Cum se pot stabili diferitele responsabilități, inclusiv rolul efectiv al lui Antonescu?

Cei care încearcă să-l reabiliteze pe Antonescu neglijează faptele pe care acesta și le-a asumat. Antonescu nu a încercat să scape de responsabilitatea sa față de ordinele pe care le-a dat nici în timpul războiului și nici în timpul procesului său. Dimpotrivă, el și-a asumat răspunderea clar și neechivoc. Spre exemplu, în timpul procesului său, Ion Antonescu a semnat o depoziție conform căreia au fost deportați în Transnistria 150.000-170.000 de evrei din Basarabia și Bucovina. Ordinul de deportare a evreilor din Basarabia și Bucovina spre Transnistria a fost anunțat de Ion Antonescu în ședința Consiliului de Miniștri din 6 octombrie 1941. La fel ordinul de internare în lagăre de tranzit și trimiterii a evreilor la munca forțată în vara anului 1941 a fost dat tot de Ion Antonescu. Ordinul de execuție a evreilor din Odesa a fost trimis în numele lui Ion Antonescu de șeful cabinetului său militar, colonelul Davidescu. Copia acestui ordin se află în arhivele noastre, ca și alte ordine similare date de Ion Antonescu și virfurile administrației sale. În ședința Consiliului de Miniștri din 13 noiembrie 1941, Ion Antonescu i-a întrebat insistent pe Alexănuș, guvernatorul Transnistriei, cât de severă a fost reprimerea la Odesa și a insistat ca el să își asume toată răspunderea. În timpul procesului său, Ion Antonescu a recunoscut că a dat ordin de reprimere la Odesa, ordinul de deportare a evreilor din Bucovina și Basarabia, precum și ordinul de deportare a Țigărilor. Ion Antonescu a dat ordinul de deportare a evreilor din Odesa în ședința Consiliului de Miniștri din 16 decembrie 1941. Cu această ocazie, el a declarat că nu așteaptă o soluționare a problemei evreiești de la Berlin, ci vrea soluții proprii. În ceea ce privește pe principalii coînclupați care au fost executați odată cu el, există multe ordine semnate și parafate - fie în numele lui Antonescu, fie de la sine putere. Ei au aplicat politica de deportare și asasinare în masă. Mihail Antonescu, vicepreședintele Consiliului de Miniștri, C.Z. Vasiliu, ministru subsecretar de stat la Interne și inspectorul general al Jandarmeriei, Gheorghe Alexianu, guvernatorul Transnistriei, au fost împreună cu Ion Antonescu singurii criminali de război executați în România.

Puteți să confirmați informația conform căreia Muzeul Holocaustului se află în posesia filmului lui Golan care arată execuția lui Ion Antonescu?

1994

9-15 februarie 1994

Nu simt în posesia acestui film, pe care nici eu, nici colegii mei nu l-am văzut. Avem numai fotografiile execuției menționate.

Este prezentată România în Muzeul Holocaustului într-o lumină nefavorabilă în raport cu alte țări?

România este prezentată în muzeu pe o suprafață relativ mică în raport cu spațiul destinat altor țări. Este descris procesul autonom de distrugere a evreilor aplicat de regimul lui Antonescu în Basarabia, Bucovina și Transnistria, proces de distrugere care cel mai adesea nu a fost coordonat cu Germania. În același timp se menționează în mod clar și neechivoc ca datorită unui complex de factori interni și externi politica lui Antonescu în privința deportării și exterminării evreilor s-a schimbat în timpul anului 1942 și în consecință jumătate din evreii din România au supraviețuit. Emigrația copiilor orfani din Transnistria spre Palestina în primăvara anului 1944, rolul unor români în salvarea evreilor, ca de exemplu cel al lui Traian Popovici, primarul Cernăuțului, își au de asemenea locul în expoziția permanentă a muzeului. Modul în care facem prezentarea nu este nici favorabil, nici nefavorabil, și aceasta nu privește numai România. Nu încercăm să-i convingem pe vizitatorii noștri și nici nu încercăm să le creăm stări emoționale. Noi prezentăm faptele istorice prin documente fotografice sau scrise, filme documentare, obiecte, toate din perioada respectivă. Cu peste 1.000.000 de vizita-



Debarcare din trenul morții, Iași, iunie-iulie 1941

tori pe care l-am avut până acum din aprilie 1993 au tras propriile lor concluzii. Arhivele noastre sînt deschise pentru toată lumea 7 zile pe săptămână și vizitatorii noștri, istorici sau nu, sînt liberi să-și aprofundeze cunoștințele sau să controleze veridicitatea prezentării noastre cînd doresc.

Face parte extremismul fascist din Europa - în special atunci cînd capătă trăsături antisemite - din sfera preocupărilor dumneavoastră?

Grupările politice antisemite din Europa sînt o problemă a democrației, a instituțiilor politice din țările respective. În mod normal, o democrație viabilă își dezvoltă anticorpii ei și neutralizează aceste grupări. În caz contrar, calea dictaturii este deschisă. În cazul în care grupările naționaliste și xenofobe în cauză încearcă să reabiliteze politicieni sau militari care au promovat teoria și practica exterminării fizice a unor populații în timpul celui de-al doilea război mondial, aceasta intră în sfera mandatului pe care îl avem. Tendințe mai mult sau mai puțin directe de reabilitare a unor criminali de război se manifestă în aproape toate țările est-europene. Aceste tendințe se combină deseori cu un naționalism extremist și xenofob. În Rusia, Jirinovski își permite să insulte și să amenințe națiune după națiune, iar în Ungaria, Horthy este reînălțat cu participarea "neoficială" a membrilor cheie ai Guvernului. În Slovacia, înalte oficialități se exprimă despre Țigani într-un mod incalificabil. În Croația, străzi și piețe capătă nume de criminali

de război, iar în Letonia foștii membri ai SS primesc pensii de veterani de război. Atunci cînd instituții guvernamentale se implică în astfel de campanii de reabilitare situația devine și mai îngrijorătoare.

Care este poziția instituției dumneavoastră în legătură cu grupările antisemite românești care sînt un apendice al Puterii în România și în legătură cu campania de reabilitare a lui Antonescu care se desfășoară aici?

Dat fiind faptul că mandatul nostru este să păstrăm memoria victimelor Holocaustului, nu putem să privim decît cu maximă îngrijorare campania de reabilitare a lui Ion Antonescu. Poziția Congresului Statelor Unite este foarte clară în această privință. Rezoluția Congresului nr. 186 din 8 iulie 1991 a condamnat "renunțarea antisemitismului în România, a organizațiilor și publicațiilor extremiste care promovează astfel de idei respingătoare". Aceeași rezoluție l-a considerat pe Ion Antonescu vinovat de moartea a cel puțin 250.000 de evrei. La fel de clar este în această privință Departamentul de Stat, care în comunicatul de presă dat publicității la închiderea vizitei ministrului de Externe al României, la 16 decembrie 1993, a subliniat că "aderența la normele internaționale privind drepturile omului este esențială pentru continuarea îmbunătățirii relațiilor americano-române și a efortului Guvernului român să condamnă în mod clar grupările politice care încearcă să revivie naționalismul extremist sau antisemitismul. Partea americană a exprimat îngrijorarea în legătură cu ridicarea unui monument în memoria mareșalului Antonescu, care ca dictator al României între 1940 și 1944 a fost responsabil de crime de război în Basarabia și Ucraina". Punctul de vedere al Consiliului și Muzeului Holocaustului este la fel de clar și de simplu: Ion Antonescu a fost un criminal de război vinovat de lichidarea în masă a cel puțin 250.000 de evrei și 20.000 de țigani. A încerca reabilitarea lui sau a o tolera este un afront la adresa memoriei victimelor, a familiilor lor care trăiesc în Statele Unite, la adresa democrației și valorilor umaniste. Cel care încearcă reabilitarea dictatorului român, precum și cei care tolerează această reabilitare ignoră un lucru esențial: aliatul lui Adolf Hitler, Ion Antonescu s-a aflat în război cu Statele Unite și a fost un inamic al Americii. Ei fac abstracție de războiul său nu de impactul internațional al reabilitării: unei persoane care s-a făcut vinovată de omor în masă.

Nu este dreptul suveran al României să construiască statui acolo unde dorește și în memoria cui dorește?

România are dreptul să construiască în fiecare oraș al ei statui ale lui Ion Antonescu și ale altor criminali de război. Statele Unite au la rîndul lor dreptul să-și determine politica față de România luînd în considerare și acest factor.

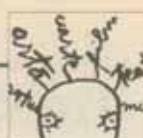
Ce părere aveți despre ideea conform căreia prin abordarea acestui subiect se încearcă culpabilizarea poporului român?

Poporul român nu este vinovat nici pentru crimele lui Antonescu, nici pentru cele ale lui Gheorghiu-Dej sau Ceaușescu. Dacă însă vorbim despre aparatul represiv al dictatorilor români, despre Jandarmeria lui Antonescu sau despre Securitatea lui Dej sau Ceaușescu, situația se schimbă. În acest caz se poate în mod cert discuta în termeni de culpabilitate. Această diversitate are însă și o altă latură. Se încearcă simultan blamarea evreilor pentru schimbările radicale din istoria României. Evreii sînt "vinovați", chipurile, de a fi introdus capitalismul în România în secolul XIX și, un secol mai tîrziu, de a fi introdus comunismul.

În acest fel, responsabilitatea pentru problemele României nu aparține clasei politice românești. Această diversitate, combinată cu o certă tradiție politică și culturală antisemită, este, cred eu, explicația de bază a persistenței antisemitismului românesc. Combinația dintre propagandă antisemită a Gărzii de Fier și a Partidului Național Creștin, politica de exterminare a lui Antonescu și comercialul cu evrei practicat de Ceaușescu au rezolvat "problema evreiească" în România.

Există diferențe notabile între reacțiile autorităților românești actuale și cele ale altor țări din Est în relația cu supraviețuitorii Holocaustului?

În cele mai multe țări est-europene s-a făcut un efort real de a-și despăgubi moral și material pe supraviețuitorii Holocaustului. Cred că în România sînt la ora actuală aproximativ 500 de supraviețuitori evrei din Ardealul de Nord, reveniți de la Auschwitz și alte lagăre naziste, și probabil un număr și mai mic de supraviețuitori evrei și țigani din Transnistria. Marea lor majoritate sînt pensionari și, în măsura în care au domiciliu permanent în România, ei nu au fost despăgubiți.



## Restaurația în cultură IV

ADRIAN MARINO

### O noțiune perimată: "cultura oficială"

O serie întreagă de măsuri abuzive din ultimul timp ale Ministerului Culturii readuc, din plin, în cea mai crudă și directă actualitate, o noțiune pe care o credeam dispărută: "cultura oficială". Este una din expresiile tipice ale ideologiei, sistemului și mentalității totalitare. În esență, este vorba de concepția conform căreia cultura - cultura română în speță - poate fi controlată, centralizată, organizată, dirijată, ierarhizată, promovată și sancționată dintr-un centru politic-administrativ unic. Iar acesta este expresia directă a Puterii, care se vrea, se imaginează în continuare, unică și ireversibilă. Alternanța reală a Puterii este radical respinsă de concepția comunistă. Este unul din motivele cele mai tenace ale ideologiei totalitare marxist-staliniste: cultura nu numai ca formă a suprastructurii economice (o eroare profundă), dar și ca instrument de control, dirijare, propagandă ideologică, educație, promovare unică a manifestărilor culturale ale unei țări, în totalitatea lor.

Prejudecată dogmatică și eroare practică mai mult decât evidentă. Pentru simplul motiv că mecanismul administrativ al culturii oficiale instituționalizate și mecanismul de creație al culturii organice, spontane și autentice, sînt două realități radicale distincte și incompatibile. În timp ce "cultura oficială" este un mecanism politic-administrativ, cultura autentică este autonomă și organică. Și ca dovadă că așa stau lucrurile este faptul că pînă și în culturile cele mai închise și controlate dictatoriale din lume (începînd cu a fostei Uniuni Sovietice) a existat și o literatură paralelă, dizidentă, contestatară, marginalizată, de sertar. Într-o măsură mult mai redusă, ea a existat chiar și în noi. În definitiv, o remarcabilă dată proctum Cetatea Istală de Constantin Dumitrescu - cea mai completă analiză a totalitarismului ceaușist - a fost scrisă clandestin, sub regimul trecut, scosă peste graniță și editată în Franța. Și se pot da și alte exemple.

Se pune întrebarea: cum se explică acest fenomen negativ? De ce "cultura oficială" se află în plină revenire sau "restaurare" și care sînt formele sale imediat vizibile și cele mai periculoase și nocive? Se pot da, credem, două răspunsuri. Le formulăm cît mai rece și concis posibil. Preferăm pamfletului analizei obiective.

1. Deoarece așa-zisa "revoluție" de la 22 decembrie n-a dizlocat cîtuși de puțin vechiul aparat de

stat ceaușist (una din dovezile evidente că la noi n-a avut, de fapt, loc o adevărată "revoluție"), pare cu totul firească tendința acestui aparat administrativ de a reveni la metodele sale tradiționale, autoritare, centralizate și dirijate din trecut apropiat. Funcționarii culturali de la Ministerul Culturii nu fac excepție. De unde sîrul tot mai alarmant de destituirii, măsuri abuzive, tăieri de subvenții, evaluări, sancțiuni diverse, din care s-ar deduce că între cultura română actuală și țara lui Creemene nu mai există de fapt nici o deosebire. Un ultim exemplu: din acest an, inspectoratele pentru cultură vor fi subordonate direct Ministerului Culturii (Hotărîrea Guvernului nr. 710 din 14 dec. 1993). Nu apunem că aceste "Inspectorate ale culturii" sînt lipsite de orice utilitate (vom reveni imediat asupra acestui aspect). Dar mentalitatea centralistă și dirijistă care le animă nu poate să nu fie respinsă energie și în bloc de toți oamenii de cultură: creatori liberi și independenți, într-o țară liberă și independentă. Și cu aceasta am atins punctul, după noi, cel mai sensibil și nevralgic al acestui centralism cultural, care începe să facă, din nou, ravagii.

2. Cine sînt, de fapt, funcționarii culturali care încadrează serviciile culturale și provinciale ale Ministerului Culturii, Inspectoratele și alte organisme culturale oficiale? Se observă imediat, cu ochiul mai mult decît liber, că toți sînt recrutați din specie, poate, cea mai periculoasă a "oamenilor de literă": a publiciștilor și scriitorilor carieristi și veleitari, de mîna a doua, a treia, care refuză fiind de opinia critică și literară a țării își găsesc refugiu în aceste poziții oficiale. Se baricadează îndărătul lor și de la înalțimea acestor fortificații trec la represalii împotriva colegilor, care i-au contestat direct sau indirect. Nu există specie mai rea, mai detestabilă psihologic, decît orgoliul și amorul propriu literar rînit, indiferent de calitatea sa. Director la minister! Ce ocazie superbă de a plăti polite, a-ți elimina criticii, a tăia subvențiile revistelor care te-au contestat, a destitui directorii de muzee care te-au umbrat sau nu ți-au achiziționat "capodoperele", a distribui premii în circuit închis, doar "între ai noștri", a organiza vizite în străinătate (între prieteni) etc., etc. Să nu uit croazierele pe Dunăre...

Dar există cazuri și mai "ciudate" care trebuie semnalate întregii opinii publice a țării. Cum este posibil ca un director din Ministerul Culturii - am

numit pe poetul proletcultist Ion Gheorghe - să de-clame public o poezie cu titlul: *Rosie, patrie a credinței mele* (Ev. zilei, 3 aprilie 1993). Un funcționar de stat român, care declară pe fișă că patria sa spirituală este o altă țară! Categoric nu! Ne putem "certa" între noi, Respectăm credințele tuturor. Dar o astfel de profesiune de credință paradoxală este, credem, inacceptabilă. Noi înșine suntem tot ce poate fi mai departe, mai străini de ceea ce se înțelege, azi, la noi, prin "naționalism".

N-ar trebui să se înțeleagă din cele de mai sus că negăm complet utilitatea unui Minister al Culturii. Dar rostul său nu este de a controla, centraliza și îndruma birocratic cultura (repetăm: acțiune de altfel utopică, imposibilă, în esență), ci de a suplini în domeniul cultural totalitatea manifestărilor pe care inițiativa particulară și eforturile creatoare individuale nu le poate încă realiza, în total sau în parte, prin eforturi proprii. Rolul său este sau ar trebui să fie deci subsidiar. Pe măsură ce domeniul cultural "particular" va crește, domeniul "oficial" se va micșora. Concepția PNTCD în domeniul culturii este foarte limpede și realistă în acest domeniu. Deci Ministerul Culturii îl revine din plin doar organizarea de expoziții, turnee teatrale și muzicale, protejarea patriotismului național, unele prezențe românești peste hotare. În genere, manifestările culturale colective. Dar nu prin liste preferențiale, albe și negre, de delegați de partizani literari mediocri, selectați prin relații și interese doar de vitrinele occidentale, ci de adevărați oameni de cultură.

Mai toate statele europene au astfel de instituții, începînd cu celebrul British Council. Dar fără iluzii că un birocrat obscuros oarecare, un critic sau literat ratat ar putea selecta, îndruma și ierarhiza, et!, cultura română. Scara de valori nu-i aparține. Am avut foarte recent exemplul lui Paul Everac, dramaturg de duzină, refuzat de critica teatrală, care la TV a flectat ravagiile cunoscute. Această experiență nefastă nu mai trebuie repetată cu nici un preț.

O consacrare "oficială" este totdeauna efemeră, contestabilă și pînă la urmă chiar compromițătoare. Funcționarii de la Ministerul Culturii, centrali și provinciali, să nu-și facă deci nici o iluzie că vor rămîne în cultura română, dacă ei nu au o operă proprie rezistentă. Pot să taie și să apăsare oricît și oricum! Soarta modelelor birocratic culturale este de pe acum știută. Ei vor reintra în neantul de unde au fost scoși printr-o simplă manevră politică. Mecanismul real al culturii ascultă de cu totul alte condiționări și legi. Nu de hotărîri guvernamentale...

## Agendă culturală

Cinematoca - Sala Paul Călinescu: ● Miercuri 9 februarie, ora 18.45 - "Marele Gatsby". Cu Robert Redford, Mia Farrow ● Simbătă 12 februarie, orele 12 și 14.15 - "Cele trei zile ale condorului". R: Sydney Pollack. Cu: Robert Redford, Faye Dunaway - Sala Jena Georgeescu: ● Duminică 13 februarie, orele 14.30, 16.45, 19 - "Van Gogh/Lost for life". R: Vincente Minelli. Cu: Kirk Douglas, Anthony Quinn

Opera Română ● Joi 10 februarie - "Răpirea din serai" de W.A. Mozart ● Duminică 13 februarie - "Bărbierul din Sevilla" de Gioacchino Rossini ● Ambele spectacole sînt "extraordinare" și îl au ca invitat pe dirijorul Amaury de Clozel (Franța)

Institutul Francez din București (Bd. Dacia 77) - Festivalul filmului românesc contemporan: ● Miercuri 9 februarie - "Înnebunesc și-mi pare rău" de Jon Gostin. Cu Oana Ștefănescu, Bogdan Urutescu și Gheorghe Visu ● Joi 10 februarie - "Rămînera" de Laurențiu Damian. Cu Mircea Albulescu, Maia Morgenstern ● Vineri 11 februarie - "Hotel de lux" de Dan Pita. Cu Valentin Popescu și Ștefan Iordache ● Luni 14 februarie - "Dumnezeora Christina". Cu Mariana Burlană și Adrian Pintea ● Marti 15 februarie - "Balanta" de Lucian Pintilie. Cu Maia Morgenstern și Răzvan Vasilescu

Grupul pentru Dialog Social - Gală de filme, pe marginea expoziției: "București 1920-1940: Arta și Arhitectura între avangardă și modernism". Vineri 11 februarie 1994, ora 18.00

Galeria Teatrului Național, etaj 4 - expoziție de arhitectură, "Premiile Arhitect Design"

Galeria "Simeza" - expoziție de grup: Dan Platon, Kolo Filip, Valter Paraschivescu (pictură), Dumitru George (sculptură) și Manta Mihail (tapiserie)

Galeriile "Dominus" - expoziție de pictură Constantin Piliuță

## EDITURA ENCICLOPEDIcĂ

Șerban Papacostea - *România în secolul al XIII-lea. Între cruciați și Imperiul mongol*  
Colecția "Biblioteca Enciclopedică de Istorie a României"

Cartea *România în secolul al XIII-lea. Între cruciați și Imperiul mongol*, aparținînd reputatului istoric Șerban Papacostea, inaugurează la Editura Enciclopedică o prestigioasă colecție - "Biblioteca Enciclopedică de Istorie a României" - consacrată celor mai însemnate aspecte și procese ale istoriei naționale și universale. Lucrarea înfățișează evoluția lumii românești în secolul al XIII-lea, trecerea ei de la formele străvechi de organizare în care a viețuit timp de secole la statul de sine stătător - de la voievodat la domnie - în cadrul larg al marilor desăvăruri de istorie universală în care s-a desăvîrșit acest proces.

Cucerirea celor două mari forțe universale - Cruciați, cu forțele care au slujit-o, și Imperiul mongol - a alcătuit și cadrul general al lumii românești care, în împrejurările extrem de grele create de aspirațiile de hegemonie și dominație ale marilor puteri și pentru a se putea apăra cu eficacitate împotriva tendințelor acestora, și-a creat acum statul propriu.

Descoperirile cele mai însemnate cuprinses în acest volum se datorează demersului năvător al autorului, care a integrat datele de istorie românească cunoscute în dinamica marilor procese de istorie contemporană care le conferă semnificația reală și profundă. E istoria unei vaste ciocniri de forțe politice, militare și spirituale și a efortului românilor de a-și apăra identitatea și de a-și salva existența colectivă în marile confruntări ale vremii; e istoria etapei finale a îndelungatei tranziții a lumii românești de la etnie la națiune, proces în desfășurarea căruia *Întemeierea Țării Românești* a alcătuit tormaantul decisiv.

Cartea *România în secolul al XIII-lea. Între cruciați și Imperiul mongol* cuprinde în paginile ei un frag-

ment însemnat din ceea ce istoricii au numit: o enigmă și un miracol istoric, poporul român. Enigma și miracolul nu au fost altceva decît continuitatea românească în condițiile aspre care au însoțit permanent istoria românească, continuu întreruptă de invazii și ocupații străine, și desăvîrșirea continuității prin crearea unui stat românesc, punctul de resemn absolut necesar al constituirii și dezvoltării națiunii române.

Adolf Armbruster, *România și românii. Istoria unei idei*

Colecția "Biblioteca Enciclopedică de Istorie a României"

Lucrarea *România și românii. Istoria unei idei*, aparținînd cunoscutului istoric sau Adolf Armbruster, vede acum lumina tiparului în Editura Enciclopedică într-o a doua ediție, revizuită și mărită. În colecția "Biblioteca Enciclopedică de Istorie a României" coordonată de academișianul profesor Șerban Papacostea.

Creanțe fundamentale a istoriografiei postbelice, prezentul volum tratează și rezolvă una dintre cele mai de seamă probleme ale istoriei naționale, aceea a identității poporului român în dimensiuni istorică, așa cum a înțeles-o știința istorică europeană în Evul Mediu.

Acestui lucrări unice, autorul i-a consacrat ceea ce era mai valoros în ființa lui: pasiunea cercetării, din care a rezultat masa imensă de informație erudită așezată la temelia construcției; competența, care i-a permis să exploreze cele mai variate și dificile terenuri ale documentației; și, last but not least, capacitatea de a domina, adică de a organiza, vastul material investigat sau, cu alte cuvinte, de a duce pînă la capăt actul de creație intelectuală.

Cartea lui Adolf Armbruster este - așa cum s-a mai arătat - "rezultatul întîlnirii dintre o temă istorică majoră și un istoric pe măsura însemnătății ei".



## Restaurația în cultură

IV

NICOLAE BRÂNDUS

## Restaurații mai vechi și mai noi

De vreo patru ani, după o primă tentativă de schimbare de personal în mass-media, altfel zis, de trecere pe o linie mai mult sau mai puțin moartă a unor activiști ce nu mai corespundeau "fotogenic" momentului, se remarcă azi o reimplimentare glorioasă a vechilor culturnici. Aceasta totodată cu anihilarea progresivă a unor bune inițiative și a unor elemente tinere bine pregătite profesional și cu idei.

Să luăm muzica nouă. Etapa imediat următoare Revoluției a coincis din nefericire cu excluderea quasi-totală a acesteia din programele de concert. S-a învocat "interesul publicului"... Slabă consolare: cu rare excepții, acesta nu apăsă deloc sporit la programe de muzică tradițională în concertele susținute în Sala Radiodifuziunii de formațiunile titulare. Dublarea repertoriului Filarmonei "George Enescu" a diluat ireversibil interesul public față de concertele Orchestrei Naționale Radio, lipsind totodată de nouă și acea "anume parte" a publicului, interesat într-o "anume" informare culturală.

Pretutindeni în lume, orchestrele Radio înregistrează în primul rând repertoriul nou pentru orele de emisie - uneori chiar în exclusivitate. Ceea ce s-a făcut în noi după 1989 nu a fost altceva decât o dublare cu înregistrări și execuții mediocre a ceea ce există deja în interpretări celebre. "Sindicalismul" în ce privește concepția repertorială a dat rezultate proaste. Și era normal să fie așa: o muzică nouă care - printre multe altele - și un anume efort intelectual, începând cu dirijorii, interpreții și comentarii ei și terminând cu publicul meloman. Nimeni nu a conștientizat la acest efort.

În emisiunile sale televizate, dl. Iosif Sava, unicul corifer de pe micul ecran (mă tot întreb de ce și până când), ne obosește infatigabil cu tot aceleași texte, sloganuri și altele, uneori în intervenții polifonice ce sfidează cele mai elementare norme ale "artei" conversației. Emisiunile d-sale, în care se bate pe burta cu toate celebritățile consacrate - mai ales de istorie! -, ignoră din nefericire tot ce înseamnă muzica nouă a timpului pe care (pare-se, din întâmplare) îl trăiește.

## O nouă sfidare

Cînd s-a cerut deschiderea unui proces al comuniștilor nu s-a avut în vedere o "vinătoare de vrăjitoare", ci prevenirea unei restaurații care era previzibilă și care se produce sub ochii noștri, acum. Cei care au condus destinele culturii în perioada în care cultura era strînsă de gît se reîntorc la fostele lor funcții, din care au fost înlăturați din pricina incompetenței ori datorită slugărniciei pe care au arătat-o față de regimul totalitar.

Poate că năchieri ca la Iași restaurația nu a cunoscut forme atît de radicale și grotești. Dl. Ion Țăranu a fost în două rânduri președintele comitetului județean de cultură și educație socialistă. În dimineața zilei de 21 decembrie 1989, în calitate pe care o avea, a convocat reprezentanții presei și ai instituțiilor de spectacol din Iași, cerîndu-le să ia atitudine față de manifestările "bulgărești" de la Timișoara, față de provocările agenților străini, care urmăreau să destabilizeze țara și să submineze regimul comunist. În 1992, dl. Ion Țăranu a fost numit atașat cultural al României la Chișinău.

Dl. Andi Andrieș a fost un cîntăreț al partidului unic în tinerețe, președinte al comitetului județean de cultură și educație socialistă în anii de glorie ai eticii și ochității socialiste și ai formării omului nou, redactor-șef al editurii "Junimea" și gropar al ei, la vîrstă a treia. A ieșit la pensie pe usă din dos, în 1990, după ce a adus editura în pragul falimentului cultural. Probabil că opera de distrugere a editurii "Junimea" în perioada de dinainte de 1989 a fost considerată o tentativă de subminare a culturii ceaușiste, meritele d-lui Andi Andrieș fiind comparabile cu marile acte de disidență. La sfîrșitul anului 1993, dl. Andi Andrieș a fost reînaltat pe postul pe care se afla în momentul în care revoluția l-a deranjat din somn.

Dl. Mircea Radu Iacoban nu putea fi reînaltat pe toate funcțiile pe care le deținea înainte de 22 decembrie 1989. Comitetul central al partidului comunist, în care dl. Mircea Radu Iacoban a fost membru între congresele XII și XIV, s-a dizolvat odată cu partidul. Marea adunare națională, unde se votau legile după care trăiam în coșmarul de fier care și și din care dl. Mircea Radu Iacoban a făcut parte în ultimele două legislaturi, fiind complice la "binele" nostru, a fost și ea dizolvată de proclamația FSN. Asociația scriitorilor din Moldova l-a înlăturat de la conducerea și prin votul deschis al

membrilor, sîtui de mașinațiile, intrigile, mîncușile și calomniile prin care dl. Mircea Radu Iacoban a înveninat lumea literară și a intoxicat forurile de decizie vreme de aproape două decenii. În momentul demiterii din funcția de director al Teatrului Național din Iași, la ceremonia investirii noului director, nu s-a găsit nimeni, în tot colectivul, să adreseze fostului director un cuvînt de mulțumire.

Cum Asociația scriitorilor își alege secretarul, cum trecutul încărcat de istorie al d-lui Mircea Radu Iacoban îndemna la prudență, în cazul său nu s-a recurs la numire, ci la o formă cu adevărat democratică și în deplin acord cu legea: concursul. Pentru ocuparea postului de director la Teatrul "Lucașfîrul" din Iași s-a organizat un concurs. Tezele au fost secrete, iar dialogul purtat cu membrii comisiei a fost înregistrat pe bandă magnetică, cu o grijă ciudată pentru păstrarea de probe. Concursul a constat într-un proiect de management, în a cărui susținere verbală un scriitor, indiferent de calibrul lui și mai ales obișnuit o viață să facă "rapoarte", nu putea avea un contracandidat serios în actiunii înscrise la concurs. În plus, concursul mai prezintă și avantajul mare de a legitima pe cel care câștigă.

Înainte de evenimentele din decembrie 1989, sutea de putere, rolul nefast pe care l-a jucat în Consiliul Uniunii Scriitorilor, unde a promovat politica partidului împotriva intereselor breslei, au făcut din dl. Mircea Radu Iacoban un personaj de tristă amintire. Reînaltarea lui pe un post de conducere, în urma unui concurs în care nici participanții, nici comisia nu au avut cunoștință, pînă în ultima clipă, de existența acestei candidaturi, ne produce consternare și ne revoltă. Din momentul acesta putem să ne întrebăm, cu toată seriozitatea, ce posturi se vor găsi, pentru a fi numiți, ori pentru a fi ocupate prin concurs: pentru Marin Ghițălică, prim-secretar al comitetului județean de partid în 1989, pentru Alecu Floures, fost secretar cu propagandă, pentru Pavel Flores, fost președinte al comitetului județean de cultură și educație socialistă.

Restaurația a început să cuprindă zone întinse ale vieții noastre publice, dar, parcă năchieri ca la Iași, ea aduce aceiași oameni compromiși și moral și (sau) profesional pe aproape aceleași posturi, dacă nu chiar pe aceleași posturi. Sfidarea este deja evidentă: aici nu mai este vorba de restaurație pură, în care pot fi recuperate și niște valori care și-au dovedit competența, ci de un atentat la valorile democrației. La adăpostul legii, mafia comunistă își reface structurile. Facem apel la toți oamenii de cultură din țară să devină responsabili într-un moment în care este în joc condiția de intelectual și

Rău este ce se întîmplă și - după toate aparențele - se va întîmpla încă cu emisiunile radiofonice: aici prezența muzicii noi - românești și universale - excelează prin absență. Poate că personalul din redacții nu știe (în alte vremuri, poate de tristă memorie, exista cit de cit o informație la zi asupra creației noi; despre cea universală nu a existat niciodată ceva asemănător) că totuși producția muzicală a prezentului merge mai departe și că în sertarele compozitorilor noștri începe cam tare să se îngroașe teancul de partituri postrevoluționare neexecutate (printre care câteva capodopere). Că redacțiile nu fac aproape nimic spre capacitatea formațiilor Radio de a se achita de sarcina pentru care noi, contribuabilii abonați, plătim (prin contribuție lunară), și anume de a înregistra ce trebuie și, mai ales, ce nu există deloc și își așteaptă locul în conștiința publică, este una. Dar faptul că își duc atît de dezastruos politica repertorială încît nu sînt capabili să-și pretindă nici măcar spațiul de emisie necesar unei difuzări concludente pe programele culturale Radio a muzicii contemporane, românești și universale, denotă o crasă incompetență.

Se știe prea bine în ce măsură sîntem racordată, după ani de diktatură, la noua mișcare muzicală pe plan universal: ea vaie de lume! Ar trebui să ne preocupăm serios acest racord, odată ce ne tot aflăm la organisme internaționale ale lumii civilizate. Imediat după Revoluție, prin inițiativa cîtorva entuziaști, cu sprijinul Uniunii Compozitorilor și al Ministerului Culturii, ne-am reînregistrat în Societatea Internațională de Muzică Contemporană ai cărei membri fondatori am fost din 1923 (Societatea Compozitorilor Români) și în care nu am mai putut activa după război (nu e cazul să mai comentez de ce). Scopul acestei societăți, non-profit, este cel de promovare a noii muzici pretutindeni în lume, fără restricții și discriminări. Ne-am adresat, desigur, în primul rând mass-media să se implice în această nobilă acțiune de informare culturală întru totul benefică pentru publicul românesc.

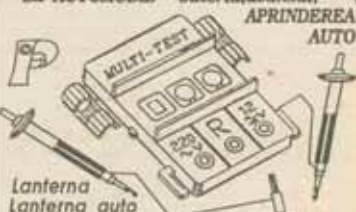
Lucrurile au mers cam așa: în primul an (1991) am susținut cîte două emisiuni pe lună, prezentînd diferite zcoli compozitice contemporane. Peste un an, numai una. De acum înainte se preconizează cîte una la două luni. E bine, e rău? Oricum, nu e deloc bine să ne lărgim izolarea față de restul lumii culturale mergînd tot înainte după mentalitatea dinainte practică de noi-vechi activiști, azi în nouă-vechi echipă, în nouă-vechi funcție.

atragem atenția factorilor de decizie asupra efectelor impredictibile pe care le poate avea această restaurație.

Gabriela Adameșteanu, Gabriel Andreescu, Adrian Alui Gheorghie, Liviu Antonesei, Ion Apetroaie, Ana Blandiana, Nicolae Breban, Emil Bramaru, Ioan Buduca, Natalia Cantemir, Daniel Corbu, Andrei Cornea, Val Condurache, Radu Călin Cristea, Emil Coseru, Dana Coseru, Mihai Dascal, Nichita Danilov, Gabriel Dimisianu, Dumitru Aug. Doman, Gellu Dorian, Gabriela Drăgoi, Florin Foifer, Mihai Dinu Gheorghiu, Dan Goss, Ioan Holban, Dumitru Irimia, Thomas Kleininger, Gabriel Ličeanu, Ovidiu Lazăr, Cristian Livescu, Nicolae Manolescu, Adrian Marino, Mihaela Mărtu, Traian Mocanu, Rodica Palade, Eugen Munteanu, Emil Nicolae, Eugen Pătrăscu, Andrei Pleșu, Dan Petrescu, Romulus Rusan, Nicolae Sava, Constantin Simirad, Dorin Spineanu, Alexandru Ștefănescu, Cristian Tămas, Radu G. Teșanu, Tudorel Urian, Mihai Ursachi, Lucian Vasiliu, Matei Vișniec, D.N. Zaharia.

## WANTED

Doar cu aparatul  
MULTI - TEST  
cu cleme PAPAGAL  
vei fi un bun ELECTRICIAN  
Puteti masura si repara:  
In LOCUINTA - prize, sigurantе, etc.  
La AUTOMOBIL - bateria, avansul.



Lanternă auto  
Comandati aparatul MULTI-TEST prin  
posta. Plata la primirea coletului.  
PARROT INVENT SRL, piata Al.Sahia J,  
sect.2, of.22, Bucuresti; tel/fax: 6110731  
Pretul: 7900 lei +taxe postale (750lei)



H.-R. PATAPIEVICI

## Virtuțile epistemologice ale capitalismului

Pentru noi, modernii de azi, răspunsul clasic la întrebarea privitoare la capitalism a fost dat la începutul acestui secol de Max Weber, în cartea *Etica protestantă și spiritul capitalismului* (tipărită între 1904-1905, cu ediția definitivă în 1920). Voi încerca în acest articol să schizez anatomia acestui răspuns și să îl indic implicițiile. Să începem prin a rezuma teza lui Weber.

Max Weber pornește de la constatarea unei corelații statistice între succesul capitalist în Germania și formația protestantă. Pentru a explica această corelație, el pune în legătură succesul capitalist cu consecințele psihologice ale noțiunii de predestinare, care, în legătură cu chemarea/datoria lumenescă a fiecărui om, a fost dezvoltată cu o deosebită severitate logico-teologică de către Calvin și urmașii săi. Potrivit acestora, valoarea libertății voinței, pentru mintuire, este nulă: nimeni nu poate influența deciziile divine, iar iadul este destinul inevitabil al majorității zdrobitoare a oamenilor. Firește, presiunea psihologică a unei astfel de înscrisurii ontologice este insuportabilă; dar, argumentează Weber, încau a fost găsit în elaborarea unui tip de comportament capabil să îl pună pe om în condiția unei așteptări prietene, care a format temeiul eticii protestante: reprimarea patimii trupului, abnegația de la interesul egoist, succesul în munca dată de Dumnezeu, adică, în fond, atașamentul gospodăresc față de crearea unei lumi mai ordonate. Astfel a rezultat un comportament social bazat pe identificarea chemării prin care Dumnezeu ne alege cu atașamentul față de munca la care Dumnezeu ne condamnă, potrivit Căderii (în germană, *Herf* înseamnă alt vocație cit și meserie), la care se adaugă cultul pentru igienicenie, înțeles ca abținerea ascetică față de profitul adus de roadele nunciului. În rezumat, Max Weber susține că acest tip de comportament a făcut posibilă acumularea de capital, pe care vorbea morală seniorilor, axată pe generozitate și risipă, o defavoriza complet. Astfel, ethosul înrădăcinat în absolutul predestinării și în teroarea față de iad a cristalizat soluția intermediară "Dumnezeu cheamă pe fiecare după meseria pe care i-a dat-o", care, în cele din urmă, a dus la spiritul econom și ordonat al capitalismului.

Acestei teze i se pot aduce cel puțin două obiecții interesante. Prima obiecție se întemeiază pe următoarea observație: calvinismul, pe teologia căruia își construiește Weber argumentul, nu era riguros echivalent cu protestantismul, iar capitalismul a fost chiar de la nașterea lui o realitate mai vastă decât geografia protestantă. A doua obiecție privește structura internă a argumentului: e într-adevăr dificil de înțeles cum anume un pesimism ontologic atât de radical precum cel profers de Calvin a putut conduce la o etică socială afirmativă și, în fond, permisivă. Să nu uităm că acest spirit, cel puțin la Geneva, și anume între 1535 și 1725, fiind principii absolutiste ale primilor reformatori calvini au domnit fără rival în conștiințele lucrilor, a produs o respingătoare teocrație administrativă, fundată într-un colectivism de fier, care era foarte diferită de principiul toleranței interesate a burghezilor.

Dezvoltată cu o erudiție impresionantă, prima obiecție a constituit miezul criticii la care Werner Sombart a supus teza lui Weber, în cartea sa *Der Bourgeois* (1913). Scheletul argumentării sale este următorul: dominantă moralei propuse de Sf. Toma din Aquino (1225-1274; canonizat în 18 iulie 1323) este raționalizarea vieții; odată interiorizat principiul acestei morale, apare cu fiind foarte firească extinderea principiului raționalizării și la viața economică; or, ideea de câștig și raționalismul economic, care sînt esența capitalismului, nu reprezintă altceva decât aplicarea în economie a unor reguli pe care religia creștină, așa cum o înțelegea Sf. Toma din Aquino, le propunea vieții în general. Într-o altă argumente, care nu interesează aici, Sombart a susținut ideea că interiorizarea moralei tomiste naște stări psihice, care, prin chiar natura lor, sînt favorabile spiritului capitalist. E poate interesant să ne amintim că, pentru Marx, creștinismul nu este, în fond, decât traducerea ideologică a unei stări economice specifice, care este capitalismul. Firește, în ciuda polemicii sale cu Marx, teza lui Sombart pare a fi mai degrabă răsturnată afirmației acestuia, sub forma: capitalismul nu este, în fond, decât aplicarea sistematică la economie a principiilor creștinismului. Mai interesant este însă faptul că Max Weber însuși a fost conștient în mod implicit de această obiecție, prima în enumerarea noastră.

Și anume, în argumentarea tezei sale, Weber oscilează între două formulări care nu sînt echiva-

lente, și pe care le folosește indistinct. Pe de o parte, el pare să creadă că protestantismul ca atare, în sine, este posesorul unic al aceluși ethos care a permis dezvoltarea sistematică a economiei raționale (prin capitalism, Weber înțelege obținerea profitului și reînnoirea lui continuă prin organizarea rațională a muncii libere, singura care permite o exactă calculație economică). Pe de altă parte, el înclină să admită că nu protestanții în ansamblu, ci puritanii, iar dintre aceștia mai degrabă numai sectarii acestora, sînt cei care se află de fapt la originea capitalismului. Într-o notă de subsol, Weber subliniază faptul că a fi minoritar din punct de vedere național sau religios, chiar și atunci cînd te afli în posesia puterii politice, este de "fundamentală semnificație pentru dezvoltarea ethos-ului favorabil capitalismului". Rezumînd, prima formulare a argumentului lui Weber susține că esențialul constă în *spiritul unei anumite religii*, în timp ce a doua formulare afirmă că *marginalitatea în raport cu ceea ce este *ideologic* admis de comunitate constituie elementul creator care a amorțat dezvoltarea capitalistă*. În prima formulare a tezei sale, Weber are ca precursor un autor pe care nu îl citează, și anume pe Alphonse de Candolle, cu a sa *Histoire des sciences et des savants depuis deux siècles* (1873). A doua formulare a tezei lui Weber apare pentru prima dată în opera unui om faimos al secolului XVII, este vorba de William Petty, care a scris între 1670 și 1676 cartea *Political Arithmetic*, publicată postum în 1680, și pe care Weber o citează.

Prima lecție epistemologică a capitalismului cred că poate fi extrinsă din această a doua formulare a tezei lui Max Weber, potrivit căreia progresul social pornește din inițiativa marginalilor. Astfel, generalizînd-o, putem spune că fiecare nouă fază a dezvoltării este creația celor care se ridică din poziții periferice, care sînt minoritari, și care sînt animați de voința de a se legitima printr-o nouă structură socială, capabilă să le suprime marginalitatea. Voința de legitimație provoacă efortul creației sociale, or, creația fertilită este singurul temei al legitimității istorice. Marginalitatea se justifică istoric prin realizarea creației, iar sociologic prin eficacitatea ei. Capitalismul, prin chiar impregnarea apariției sale, a legitimat principiul potrivit căruia aptitudinea creatoare nu este apanajul unei religii date, ci "aparține mai degrabă părții heterodoxe a populației" (W. Petty). Nonconformismul față de inerția letargică a majorității este un izvor sigur de energie creatoare. (Firește, unii au recunoscut aici dialectica provocării istorice, prin care Arnold J. Toynbee distingea între "majoritățile necreatoare" și "minoritatea creatoare", sursă a dinamicii oricărei civilizații în creștere; cf. *A Study of History*, vol. 3, 1933.)

Să revenim acum la a doua obiecție care poate fi adusă tezei lui Weber: ea se referă la dificultatea de a deduce din pesimismul ontologic cel mai extrem o teologie socială capabilă să justifice valorizarea cea mai deplină a lucrurilor lumesti. Desigur, Weber oferă câteva sugestii prețioase în sprijinul validității ideii sale: sacrificarea fericirii legate de plăcere conduce la gravitate, iar seriozitatea fără speranță pe care o dau, simultan, atât certitudinea iadului cit și veracitatea absolută a lui Dumnezeu poate forma sufletul cel mai nimerit pentru niște soldați disciplinați, niște comercianți cinstiți, niște muncitori srguincioși sau niște bancheri care văd în realizarea profitului un soi de azeră. Dar esențialul ecuației meserie lumenescă = chemare divină stă în soluția pe care acei oameni au știut să o dea întrebării "cum poate fi anticipată voința lui Dumnezeu, pentru fiecare caz în parte?". Nu doar că a fi cinstit înseamnă a fi pe placul lui Dumnezeu, dar faptul de a face avere prin efort lucrativ a fost interpretat ca un semn vizibil al alegerii făcute de Dumnezeu; cum s-a exprimat Henri Hauser, ca "un fel de anticipare temporală a făgăduințelor vieții viitoare" (*La naissance du protestantisme*, 1940). Prin răsturnarea axiologiei medievale, bogatul ajunge să fie valorizat ca un indicator teologic al succesului și nu mai este, ca pînă atunci, sortit cu pestilența infernului.

Această modificare de accent este esențială. Schimbul și producția de mărfuri devin un soi de loc intermediar între voințele individuale, total nepotincioase, și voința lui Dumnezeu, absolută și universală, loc în care se realizează transmiterea de semnale între planul divin al predestinării și planul acțiunilor individuale. Acest loc intermediar, un fel de piață inconștientă și epistemologic vorbind, invenția capitală a ethos-ului protestant calvin. Potrivit acestui principiu, decizia confirmării nu îi aparține nimic, nici vreunui tert, ci succesului operației întreprinse de mine într-un spațiu al schimbului pe care nu îl controlează nimeni și care, potrivit fericitei formulări aparținînd lui Adam Smith, pare a fi "întinut în funcționare optimă de o mîna nevăzută (*unseen hand*)". Ei bine, acestu loc intermediar, care mediază semnale ce există numai prin el și care încorporează o cunoaștere altminteri inaccesibilă, îi corespunde funcțional și epistemologic noțiunea de piață liberă, așa cum a descris-o F.A. Hayek în lucrarea sa *Law, Legislation and Liberty* (vol. 3, 1979: *Epilogue*).

A doua lecție epistemologică a capitalismului constă în fertilitatea cognitivă impresionantă pe care a dovedit-o ceea ce am numit aici *piata procedurilor impersonale*, care, cum am arătat, reprezintă o consecință inevitabilă, deși nu imediat evidentă, a tezei lui Weber. Ideea existenței unui spațiu intermediar al validării s-a născut din necesitatea de a oferi o soluție rezonabilă la presiunea psihologică insuportabilă la care era supus imaginarul calvin. Căci, imi pare evident, arbitrarul absolut în ceea ce privea mintuirea personală nu părea să favorizeze gîndul utilității strădanilor seculare. În orice caz, nu direct. Schema conceptuală weberiană devine însă imediat accesibilă în termeni de piață liberă, potrivit sugestiei oferite de Henri Hauser. După cum totalitatea informației încorporate în mărfuri nu poate fi extrinsă prin planificare, ci numai prin intermediul participării tuturor agenților economici în un spațiu comun, impersonal și care nu depinde de voința individuală a nimănui, în care cunoașterea fiecăruia este comunicată tuturor nu direct, ci prin intermediul costurilor și prețurilor, în fel și voința lui Dumnezeu, care nu poate fi cunoscută direct, este făcută manifestă într-un teritoriu neutru, în care succesul în afaceri este un posibil semn de elecție. A doua virtute epistemologică a capitalismului poate fi formulată și astfel: există o formă de cunoaștere care nu poate fi explicitată verbal și care nu poate fi desprinsă de existența care o încorporează; dar care poate fi descrisă prin operațiile prețiste de participarea acelei existențe la piața procedurilor impersonale.

\* Apărută la Editura Humanitas în traducerea lui Ibor Lemnij în 1994.

### EDITURA NEMIRA

Stephen King - SHINING  
Colecția Babel

Un tur de forță al lui Stephen King, cel mai fascinant terorist literar al timpului nostru, autorul tulburătoare povești despre adolescența-demon Carrie (recent publicată de NEMIRA) și a altor zeci de titluri în care copilul-minune al literaturii americane de azi se depășește pe sine de fiecare dată. O surpriză secretă, o răsunare tăiată și o înfiorare nemaicunoscută - iată ce înseamnă fiecare pagină din *Shining*, cartea pe care celebrul regizor Stanley Kubrick a folosit-o într-o ecranizare memorabilă, cu Jack Nicholson în rolul principal.

O carte pe care, odată citită, simți o chinuitoare nevoie de a o reciti.

*Shining* este în mod cert o capodoperă - și probabil unul dintre cele mai bune romane cu subiect supranatural din ultima sută de ani. (Peter Straub)



Frank Herbert -  
MINTUITORUL DUNEI  
Colecția Nautilus

După ce și-a înfrînt toți adversarii, Paul Atreides, devenit împăratul Muad'Dib, stăpînește suveran nu numai asupra Dunei, strănia planetă a nisipurilor, ci peste întreaga galaxie umană... Și acum alte forte conspiră și se coalizează împotriva lui, în dorința sălbatică de a-i smulge o parte din fabuloasa putere. Dar sînt oare aceste forte altceva decît niște simple jucării ale destinului? Și Paul, bizuindu-se pe acol har miraculos al pre-științei, va reuși oare să învingă amenințările istoriei și ale propriei sale naturi...?



## Cine avizează construirea monumentelor?

—intervi cu LUDOVIC SZOHA și GHEORGHE VIDA (Ministerul Culturii), realizat de Oana Armeanu—

După decembrie '89, în paralel cu dărâmarea unor monumente ale perioadei comuniste (statuile lui Lenin, Petru Groza etc.), s-au ridicat și unele noi, având ca temă eroii revoluției sau diferite personalități istorice. Conform legii, e obligatorie evaluarea artistică a fiecărui monument nou-amplasat de către Comisia de experți pentru artă monumentală a Ministerului Culturii. Totuși, multe monumente au fost ridicate fără avizul acestei comisii. În unele cazuri ele nu au nici autorizația primărilor, în altele primăria e autorizat, din rațiuni patriotice sau populiste, amplasarea unor monumente care nu obținuseră avizele necesare. O situație exactă a lor nu există, pentru că verificarea ar trebui făcută de către primării. Or, acestea, atunci când nu încalcă chiar ele legea, așază monumentele pe lista priorităților, după chioșcuri și închiderea balcoanelor. Drept de control mai au prefecturile și Ministerul Lucrărilor publice și amenajării teritoriului, dar se pare că pentru aceștia problema monumentelor nu există.

**Care sînt dificultățile cu care se confruntă Comisia de experți?**

**Ludovic Szoha:** Problemele cu care ne confruntăm noi sînt două: pe de o parte avizarea, pe de altă selectarea proiectelor. În privința avizării, impedimentul cel mai mare este lipsa unei legislații care să definească în mod precis ce este spațiul public, pentru că noi avizăm proiectele unor lucrări de artă monumentală care urmează să fie amplasate în spații publice. Printre o înțelegere neoficială, s-a convenit cu forurile teritoriale ca prin spațiul public să se înțeleagă acele spații administrate de către primării. În aceste spații nu intră cele aflate în administrația directă a unei instituții sau întreprinderi, spitale, cîmășire etc.; ceea ce dă posibilitatea multor solicitanți să se eschiveze de la obținerea avizului.

**Gheorghe Vida:** O astfel de situație n fost cu statuia lui Antonescu de la Slobozia. În care nu a fost necesar avizul comisiei de experți, apăsîndu-se că este pe spațiul Poliției.

**L.S.:** O altă dificultate vine din faptul că toată avizarea se face strict centralizat. Există o singură comisie la nivel de ministere. Înființarea acestor comisii la nivel de județ nu este posibilă, fiindcă ele trebuie să fie formate din specialiști în domeniile arhitecturii, criticii de artă sau creației plastice. Or, sînt județe, Ialomița, Vrancea ș.a., care nu au specialiști.

**G.V.:** Ca să nu mai vorbim de presiunile care s-ar exercita în plan local asupra membrilor comisiei. Și asupra noastră sînt presiuni, dar e mult mai greu să exerciți presiuni asupra unei comisii centrale.

**L.S.:** Toate lucrările, cit de mici, ajung la noi. O lucrare decorativă, așezată în nu știu ce scuar, în nu știu ce margine de comună, trebuie să vină aici cu documentația ce s-a obținut avizul. Poate că în Regulamentul de urbanism, la care lucrează acum Ministerul Lucrărilor publice, se va prevedea ca, pentru anumite lucrări de importanță mai mică, aprecierea valorii lor artistice să fie lăsată în seama comisiilor de urbanism. Dar, din alte știu eu, Regulamentul nici n-a ajuns la Parlament.

**Cite solicitări de avize primii lunar?**  
**L.S.:** Sînt cam 10-15 pe lună, cîteodată și mai multe. Primim de multe ori scrisori în care sînt întrebări dacă dăm voie să se amplaseze monumentul lui cutare. Dar noi nu avizăm tema, ci calitatea proiectelor. Dacă cineva vrea să-l amplaseze pe Hitler, poate să-l amplaseze. Și o operă tematică care să-l aibă ca subiect pe Hitler poate să fie o lucrare de valoare. Și cu Antonescu la fel. Noi nu judecăm tema lucrării, asta intră în competența inițiatorilor.

**Cunoașteți cazuri de monumente amplasate fără a avea avizul comisiei de experți?**

**G.V.:** Monumentul lui Avram Iancu de la Cluj. Primarul Clujului s-a prevalat de o hotărîre a Guvernului, care prevedea amplasarea unei statuii a lui Avram Iancu. Această hotărîre nu se referea anume la monumentul lui Ilie Berindei. S-a organizat un concurs pe care l-a câștigat Ilie Berindei, după care el trebuia să vină aici să ne ceară avizul. Or proiectul aceluia monument nu a ajuns la noi nici pînă azi.

**L.S.:** Tot ce am aflat noi despre acest monument a fost prin mijloacele de comunicare în masă.

**Pentru că Ministerul lucrărilor publice și primăriile nu sînt interesate de amplasarea ilegală a monumentelor, nu ați putea prelua dvs. controlul acestor cazuri?**

**L.S.:** Nu. Conform Legii 50, nu avem competența să o facem. Această lege prevede în mod just că forul cel mai important care verifică și dă autorizația finală este forul specialist în domeniul urbanismului și amenajării teritoriului. Nu se poate atribui competența de control tuturor celor ce au vreun interes în amplasarea unei lucrări în spații publice, fiindcă altfel, dacă ar verifica toată lumea, s-ar crea un haos de neimaginat.

Dacă eu, ca Minister al Culturii, adresez o solicitare către Direcția de urbanism a unui județ oarecare, această direcție nefiind subordonată Ministerului Culturii, ci Ministerului lucrărilor publice, nu e obligată să-mi răspundă. Eu nu am dreptul să le solicit o evidență a lucrărilor de artă monumentală pe care ei le-au autorizat fără a avea avizul Ministerului Culturii.

Există totuși un ordin comun între Ministerul Culturii și Ministerul lucrărilor publice, care vizează colaborarea între aceste două ministere.

**L.S.:** Prin Legea 50 s-a specificat că, după caz, Ministerul lucrărilor publice, prin înțelegere cu alte ministere, va stabili care sînt lucrările pentru care este necesar avizul altor instituții. Și atunci se solicită aceste avize de la toate forurile: de la RENEL, de la canalizare, de la telefoane, termoficare etc. E necesar un avis pînă și de la RATB. Degeaba spun arhitecții că o lucrare arată foarte frumoasă și funcționează bine în spațiul respectiv, dacă cei de la canalizare nu dau avizul fiindcă pe acolo trece o rețea a lor. Și astfel s-a ajuns la concluzia că este necesar să se facă un ordin comun cu Ministerul Culturii conform căruia, pentru lucrările de artă monumentală, să se solicite în mod necesar avizul unei comisii de experți. Probabil s-au făcut și cu ceilalți niște protocoale sau niște ordine similare. Prin acest ordin comun s-a stabilit doar faptul că ei nu-și asumă responsabilitatea unei judecări artistice. Pe baza tuturor avizelor necesare, primăria emite autorizația de construcție. Arela este actul legal, ultim.

Nu ați luat totuși nici o măsură în situațiile în care ați aflat pe diferite căi de amplasarea unor monumente care nu au avizul comisiei de experți?

**L.S.:** Am sesizat prefecturile, fiindcă ele au dreptul să tragă la răspundere primăriile care încalcă legea. Dar n-am primit niciodată nici un răspuns din partea lor. De exemplu, am sesizat prefectura din Focșani în legătură cu un bust al lui Ștefan cel Mare care a fost amplasat ilegal și nu ni s-a dat nici un răspuns.

**G.V.:** Aici era un caz în care au cerut avizul după ce deja lucrarea era amplasată și au primit un aviz negativ. Sînt două situații posibile de amplasare ilegală: unii cer avizul, noi nu le dăm și ei totuși amplasează, sau lucrarea e deja amplasată și ei cer avizul după, cum s-a fost cazul de la Focșani. La fel s-a întîmplat la Roman, cu monumentul voievodului Roman I Mușat, dezvelit în prezența președintelui Iliescu, cînd ni s-a cerut avizul și am refuzat. Și la Moinești s-a dezvelit un Enescu pentru care tot ulterior ni s-a cerut avizul și noi l-am respins.

**L.S.:** La Alba-Iulia s-a amplasat ilegal o statuie a lui Avram Iancu, o lucrare mai veche, realizată în urmă cu 10-15 ani. Este singurul caz în care noi am intervenit și s-a rezolvat conform legii, dînd jos lucrarea. Dar asta fiindcă au intervenit și forurile internaționale, și președinția, altfel nu se mișca nimic.

**Cum procedați atunci cînd avizul vi se cere după ce monumentul a fost amplasat?**

**L.S.:** Noi dăm avizul, dar ne facem că nu știm că monumentul e deja amplasat. La noi vine documentația în stadiu de proiect și, teoretic, noi nu avem de unde să știm că monumentul este deja amplasat, pentru că nu avem organe de control. Dacă e bună lucrarea, se dă avizul.

**Ce exemple de amplasări ilegale aveți din București?**

**L.S.:** Crucile de la Piața Universității. Acolo nu prea era de competența Ministerului Culturii. Ceea ce judecă Comisia de experți pentru artă monumentală sînt numai lucrările noi, în fază de proiect, deci nu lucrările deja existente, care au mai fost amplasate undeva. Schimbarea amplasamentului este de competența Direcției de urbanism, care judecă în raport cu contextul urban.

**G.V.:** Nu mi se pare normal să luăm o cruce din secolul XVIII de la Mogoșoaia, de la cîmășire, și să o aducem în mijlocul circulației de la Piața Universității. Este, după părerea mea, un sacrilegiu.

**Pentru statuia lui Caragiale din București ați dat avizul?**

**G.V.:** Nu era nevoie de avizul nostru, fiind o lucrare mai veche, care a stat în altă parte.

**Dar de ce considerați că nu este necesar să apreciați din punct de vedere estetic și monumentele mai vechi?**

**L.S.:** Fiindcă atunci ar putea să vină un solicitant care să-mi spună că e urîtă statuia lui Mihail Viteazul sau a lui Haidou, și să o dăm jos. Comisia nu are competența să hotărască pentru lucrările deja existente. De asta se ocupă Comisia Națională a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice (CNMASI).

**G.V.:** Pentru cazul lui Caragiale, noi nu aveam competența de avizare și am recomandat să nu fie amplasată, pentru că este o lucrare depășită estetic: Este o viziune a realismului socialist. Dar nu s-a ținut seama de părerea noastră.

**Pentru bustul lui Nichita Stănescu din parcul de pe Calea Victoriei ați dat avizul?**

**G.V.:** Am dat avizul, dar amplasarea a fost făcută în pripă, pentru că am vrut să dezvelim bustul pe 13 decembrie. E o lucrare de valoare. Nu e bine pusă pe soclu, dar se mai poate lucra la ea.

**Dar pentru Monumentul scriitorilor din Piața Revoluției?**

**G.V.:** Acesta nu a primit avizul. Și nici cele de la Universitate și Piața Romană. Pentru că nu au primit avizul de la noi, arhitecții de la Proiect București care le-au făcut au spus că nu au caracter sculptural sau plastic, ci sînt amenajări provizorii.

Există și situația inversă. Cum de s-a dat avizul pentru Monumentul artilleristului, ridicat de MAPN în locul statuii lui Petru Groza de pe b-dul Ergilor sanitari, despre care specialiștii spun că este lipsit de valoare estetică?

**G.V.:** S-a spus la vot și, cu o minimă majoritate, a obținut avizul. Este o lucrare mediocre. Nu este o capodoperă, dar nici o catastrofă. A fost singurul caz cînd s-a decis prin vot, pentru că în general cădem de acord.

**Au sosit pînă acum la dvs. cereri de avizare pentru amplasarea unor monumente în Piața Romană și în Piața Universității?**

**L.S.:** Nu.

**G.V.:** Din cite știu eu, atunci cînd a fost numit ministrul Sălcudeanu, el, probabil ce să arate că vrea să facă ceva, a făcut niște propuneri: să se pună monumentul lui Iorga în locul lui Lenin; să se realizeze o colonadă a lui Traian în Piața Romană; să se mute Lupoaica din Piața Confederației în fața sediului Guvernului. Columna lui Traian este o inițiativă a sculptorului Constantin Popovici. Nimeni nu s-a gîndit înăuntru cum se poate realiza ea. Unii au crezut că acele reliefuli desfășurate care sînt la Muzeul de Istorie pot fi desfășurate pe un tambur. Or, ele sînt gîndite să fie privite desfășurate. Deci ar trebui să meargă cineva în Italia să facă o copie, și este foarte greu de obținut autorizația, care costă enorm. Așa că toată acțiunea a rămas la nivel de documentare. Se pun și probleme de rezistență a terenului la o construcție de asemenea proporții, fiindcă pe dedesubt trece metrul. După părerea mea, o propunere foarte inteligentă este să se repună acolo monumentul lui Lasărc Catargi, care a existat în secolul trecut, ca să refacem puțin Bucureștiul așa cum a fost.

**Vi s-a solicitat avizul pentru monumentele pe care primarul Clujului vrea să le amplaseze alături de statuia lui Matei Corvin?**

**G.V.:** Modificările monumentelor aflate pe lista monumentelor istorice, cum sînt monumentul lui Matei Corvin și catedrala Sfîntul Mihail (care sînt printre cele mai importante monumente istorice din țară, și care sînt și pe lista UNESCO) se fac numai cu aprobarea CNMASI. Gheorghe Funar vrea să facă statuile lui Decobal și Traian, iar Lupoaica vrea să o ia de unde este acum și să le pună pe toate lângă Matei Corvin. Este ceva absurd, acolo va deveni o aglomerație de lucrări, un fel de bazar. Nu este necesar avizul nostru pentru aceste modificări, ci doar al CNMASI. Au cerut avizul CNMASI atunci cînd au vrut să pună niște steaguri lângă statuia lui Matei Corvin, și li s-a dat aviz negativ. CNMASI nu a avizat nici modificarea inscripției. Dar dacă CNMASI nu acceptă, de ce prefectura și organele locale nu iau măsuri împotriva primarului? De ce i se acceptă aceste nebunii cu Avram Iancu și cu modificările la Matei Corvin, care ne crează imaginea pe care o avem în străinătate?



ALEXANDER RAHR

## Implicațiile alegerilor parlamentare din Rusia II

• șansele lui Jirinovski la viitoarele alegeri prezidențiale din 1996 vor depinde de succesul politicii de reformă economică a Guvernului, de echipa sa de suporteri din Dumă și de abilitatea sa în a crea o coaliție cu alte forțe antireformiste din Parlament • majoritatea susținătorilor lui Jirinovski sînt tinerii moscoviti • în schimb, nu este susținut de femei • principala cauză a slabei reprezentări a democraților a fost dezbinarea lor, care i-a iritat pe alegători • apariția a patru mari blocuri democratice nu era un semn de pluralism, ci de ambiție politică a conducătorilor, care vizau campania prezidențială • date fiind zvonurile legate de sănătatea sa precară, Elțin va trebui să caute un politician mai tânăr care ar putea să preia în 1996 uriașele puteri prezidențiale •

Din momentul cînd noul Parlament își va începe activitatea, în ianuarie 1994, Jirinovski va fi, probabil, liderul forțelor ultranaționaliste; pentru viitor, el are în vedere alegerile prezidențiale care, mai mult ca sigur, nu vor avea loc înainte de 1996. Șansele lui de a-și extinde influența și autoritatea vor depinde de succesul sau eșecul politicii de reformă economică a Guvernului.

Influența pe care o va avea Jirinovski va depinde și de echipa de suporteri care-l va urma în Dumă și va constitui aripa sa ultranaționalistă. Marele număr de tineri de pe lista partidului lui Jirinovski este semnificativ (în schimb, include puține femei). Majoritatea copleșitoare a celor de pe listă provin din Moscova. Nu se știe cît de puternic este partidul lui Jirinovski în provincie, dar judecînd după numărul liderilor filialelor locale ale partidului, care ocupă poziții importante pe liste, își întărește puterea și acolo.

Un al treilea factor care decide dacă Jirinovski va ajunge principalul rival al lui Elțin și al politici sale va fi abilitatea liderului PDL în realizarea unei coaliții cu alte forțe antireformiste din Parlament. Comunismii, care constituie a doua forță opoziționară din Dumă, nu vor forma, mai mult ca sigur, o coaliție permanentă cu PDL. Deși inițial Elțin le interesează să participe la alegeri, acum ei vor forma cel de-al treilea mare bloc în Dumă, după Opțiunea Rusiei și PDL. Multă dintre ei au fost alesi în circumscripțiile electorale cu un singur candidat; majoritatea sînt foști președinți ai sovietelor locale dizolvate și partidul va continua, probabil, să se bazeze pe structurile locale puternice din provincie.

Prima reacție emoțională la rezultatele alegerilor l-a făcut pe Gaidar, liderul blocului prodemocratic Opțiunea Rusiei, să propună comunicilor să intre într-o "coaliție de forțe antifasciste" împotriva lui Jirinovski. Conducătorul Partidului Comunist, Ghenadi Ziuganov, pe deplin conștient de noul rol de mediator parlamentar între forțele pro-Elțin și Jirinovski, nu a făcut nici o promisiune fermă, declarînd doar că ar putea lua în considerare intrarea într-un guvern de coaliție cu democrații. Pe de altă parte, el nu exclude posibilitatea de cooperare cu PDL în probleme politice specifice și de formare a unei coaliții antiguvernamentale împreună cu forțele centriste.

## Democrați și centristi

Fără Elțin, democrații ruși s-au dovedit a fi prea slabi pentru a câștiga un sprijin național considerabil. Președintele a refuzat să se alieze prea strîns cu vreun bloc prodemocratic în timpul alegerilor, deoarece el a vrut să rămîna deasupra luptei politice. Cel mai influent dintre cele patru blocuri, Opțiunea Rusiei, se așteptase să câștige cel puțin 30% din voturile de pe listele de partid; în fapt, el a obținut chiar mai puțin de jumătate din procentul preconizat. Numai succesele obținute în circumscripțiile cu un singur candidat l-au dat posibilitatea Opțiunii Rusiei să intreacă, în final, celelalte partide și blocuri. Cel de-al doilea grup prodemocratic ca putere, cel al economistului Grigori Iavlinski (blocul Iavlinski-Boldirev-Lukin), nu a reușit să-i convingă pe votanți să-l aleagă ca pe o alternativă "mai liberală" și mai puțin radicală la progubernamentală Opțiunea a Rusiei, obținînd doar 7% din voturi. Partidul Unității și Concordienței Ruse, condus de adjunctul primului-ministru, Serghei

Sahrai, abia a depășit bariera de 5% necesară obținerii locurilor în Parlament, în timp ce cel de-al patrulea bloc proreformă, Mișcarea Rusă pentru Reforme Democratice, condus de primarul Sankt Petersburgului, Anatoli Sobocak, a câștigat mai puțin de 5% (însă a obținut cîteva locuri în circumscripțiile cu un singur candidat). Aceste două grupări erau și în favoarea unor reforme orientate mai mult spre social decît cele susținute de Opțiunea Rusiei.

Cînd slaba prezentare a forțelor democratice a devenit evidentă, cel mai apropiat suportor al lui Elțin, fostul secretar de stat Ghenadii Burbulia, l-a criticat pe președintele pentru că nu a sprijinit Opțiunea Rusiei. Totuși, se pare că principala cauză a slabei prezentări a democraților a fost faptul că erau dezbinăți, ceea ce i-a iritat pe alegători. Apariția a patru blocuri prodemocratice separate nu era altă un semn de pluralism sau de existență a

Uniunea Civică și Partidul Democratice al Rusiei condus de Nicolai Travkin. Forța principală de centru, Uniunea Civică, nu a reușit să depășească bariera de 5%. În timp ce Partidul Democratice din Rusia abia dacă a reușit s-o depășească. Înfrîngerea centristilor a fost probabil rezultatul slabei lor campanii electorale și al înșurubării lor de a prezenta o alternativă politică reală. Deși blocurile centriste s-au prezentat ceva mai bine în circumscripțiile cu un singur candidat decît pe listele de partid, ele vor fi mult mai slab reprezentate în Adunarea Federală decît în Congresul Deputaților Poporului.

## Implicațiile în politica internă

În ciuda vâstelor puteri executive ale lui Elțin, care îi dau posibilitatea să ignore legislația pînă la un anumit punct, el va trebui să colaboreze cu prosperă aleana Adunare Federală pentru a evita o nouă criză a statutului. Forțele proreformă ocupă ceva mai mult de o treime din locurile Dumei. Distribuția locurilor în Consaliul Federației, unde vor predomină interesele regionale, nu s-a făcut în avantajul lui Elțin. Conducătorii administrațiilor, numiți cîndva de Elțin, au acuzat, datorită alegerilor, o legitimitate proprie și nu devinți alegătorii de Elțin. Dacă Elțin nu reușește să găsească un limbaj comun cu cele două Camere ale Parlamentului ar putea avea din nou surpriza să constate că doar o treime din deputați (din ambele Camere) sînt împotriva lui. Acuzările împotriva președintelui ar putea fi din nou aduse în prim-plan.

Actuala Constituție acordă primul-ministru puteri mai mari decît în vechiul sistem politic. De obicei, responsabilitățile primului-ministru în Uniunea Sovietică, și mai tîrziu în Rusia, erau limitate la politica economică; el dispunea de puteri limitate de a interveni în alte sfere de decizie. Sub noua Constituție, primul-ministru devine al doilea politician puternic după președinte. Dacă acesta din urmă nu-și poate îndeplini obligațiile, el este înlocuit de primul-ministru. Primul-ministru formează Cabinetul, deși acesta trebuie să fie aprobat de președinte. Acesta are multe puteri executive pe care le împarte cu primul-ministru. De aceea, este extrem de important pentru Elțin să se asigure că șeful Guvernului este un om în care poate avea deplină încredere.

Alegera celui mai potrivit prim-ministru este crucială și din alt punct de vedere. Elțin trebuie să înțeleagă acum că este momentul să înceapă să caute un urmas posibil care să se ocure de respect în rîndul populației. Date fiind zvonurile în legătură cu sănătatea sa precară și dese repetatele afirmații că nu intenționează să mai candideze pentru a doua oară la președinție, Elțin va trebui să înceapă să caute un politician mai tânăr care - după ce va fi testat în următorii doi ani - ar putea prelua, în 1996, conducerea țării și căruia să i se încredințeze uriașele puteri prezidențiale. Noua Constituție a fost puternic criticată pentru că garantează puteri mari președintelui și le limitează pe cele ale Parlamentului. Elțin însuși a considerat o astfel de schimbare a responsabilităților necesară pentru garantarea stabilității în Rusia de azi. Există totuși pericolul ca succesorul său să abuzeze de această vastă autoritate. Jirinovski și-a anunțat deja intenția de a candida la președinție. Alegera de către Elțin a unui succesor preferat ar putea fi certitudine că moștenirea sa rămîne în minile reformatorilor. Printul moștenitor ar avea la dispoziție doi ani ca să-și construiască autoritatea și popularitatea necesare pentru a-l învinge pe Jirinovski în alegerile prezidențiale. Postul de prim-ministru oferă unui astfel de posibil moștenitor cea mai bună ocazie de a-și modela profilul necesar.

Traducere de ADRIANA TUDOR după RFE/RI RESEARCH REPORT



În 1996, în Rusia, vor fi alegeri prezidențiale

unor puncte de vedere cu adevărat diferite - programele lor erau foarte asemănătoare - cit un semn de mare ambiție politică din partea conducătorilor lor. Gaidar, Sahrai și Sobocak încercau să tatoneze terenul pentru alegerile prezidențiale. Aceste ambiții prezidențiale se pot diminua acum din cauza rezultatului negativ al alegerilor parlamentare: rezultatele lor înseamnă că, în viitor, nici unul din acești politicieni nu poate pretinde că-i va urma lui Elțin.

În loc să conducă campania electorală împotriva conservatoare forțelor de dreapta, Iavlinski și Sahrai au hotărît să-și concentreze toate atacurile asupra colegilor lor democrați din Opțiunea Rusiei, o tactică ce s-ar fi justificat doar dacă diferitele forțe democratice la un loc ar fi câștigat o majoritate parlamentară. Gaidar și Sobocak au încercat, fără succes, să-i convingă pe Iavlinski și pe Sahrai să se gîndescă mai bine și să revină la ideea unei coaliții democratice.

Liderii democrați ar trebui să înțeaze criticarea noului Constituții ruse. Înainte de alegeri, Gaidar, Iavlinski și Sahrai afirmaseră că doreau să lupte pentru returnarea puterilor transferate de Elțin de la Parlamentul dizolvat către Executiv. Sahrai a pretins chiar postul de președinte al Dumei, motivînd că dorește să devină principalul apărător al sistemului parlamentar în Rusia viitoare. Trebuie menționat că vechiul Parlament a încercat, la rîndul său, să modifice balanța puterii dată de vechea Constituție în favoarea sa, ceea ce a dus la conflictul său cu Elțin.

În afară de democrați, principalii învingători în alegerile parlamentare au fost cele două blocuri centriste,

Gabriela Adamesteanu (redactor-sef), Rodica Palade (redactor-sef adjunc), Andrei Cornea (redactor-sef adjunc), Dan Petrovici (director artistic), Oana Armeanu (actualitate socială), Horațiu Pepine, Marian Chiriac, Raluca Stroe-Brimariu (actualitate politică), Florina Pîgu (sef departament economic), Cornelia Nicolae (contabil), Radu Dobânda (corector), Gisu Marin (fotoreporter, secretariat), Mircea Iovanca (sef serviciu difuzare), Ioan Condor, Mihaela Chiuta, Ovidiu Neacșu (difuzare), Florea Sava (publicitate), Rubrica permanentă: Tia Serbulescu (comentariu politic), Ilie Serbulescu (comentariu economic), H.-R. Patapievici (eseu). Correspondenți interni: Ioan Musica (Cluj), Cristian Voicu (Crisova). Correspondenți externi: Adrian Niculescu (Milano), William Totok (Berlin), Ion Mircea Damian (Paris).

Responsabil de număr: Gabriela Adamesteanu

Redacția și administrația: București, Calea Victoriei 120. Tel. 614.17.76, Tel/fax 311.22.08

ISSN-1220-5761

Tipărit la "TIPONEX" SA Calea Plevnei 114 Tehnoredactare computerizată Adrian Baltag, Alexandru Cirip Revista "22"